

АМЦАБЗ

№4-5, 2018

**Ахеа ацәкьараҕе иназазар,
баша итымкьазеит, еиқәхоит,
Җара хныхақәа зықәныҳәаз,
иара хныхеипуш дхаракхоит.**

Рушьбеи Смыр

Амцақәа зегы Аҕсадгыыл ахь иаауеит

Ан, Аҕсадгыыл, Аҕынҕы, Абызшәа! Арт ажәақәа доухак еиднакыло, зыда ҕстазаара ҕамло уафытәыфсатә шәагақәоуп. Урт рыбзиабара, рыхьчара фнытҕатәи ныррақәоуп, убри азы шахатра ауеит 25 шықәса раҕхьа иагьшәартараз, иагьфырхатцараз ашәа «Шәнеибац!..» инацгылаз аҕсадгыыл ахьчафцәа рфырхатцара. Урт ҕсақәтцала Рыҕсадгыыл рмыхьчар шамуаз здыруз апатриотцәа иашақәа ракәын, хыхь зызбахә ххәаз афнытҕатәи аныррақәа ирытцагылаз.

25 шықәса аҕоурых азы оумак ыҕамзаргы, хаштра зқәым урт ахтысқәа шәышықәса иргәылазоит, жәйтәнәтә аахыс зыҕсадгыыл иахырҕьаз аҕсуаа, ҕсеивгарак аароур хәа ишәозшәа еилыршәауан, рцеира иеицагылоз нақәтцаны ифырхуан. Ус иҕалеит 1992 шықәса иалахысыз ақәылаф ихыҕша заахаз аҕсуа жәлар зцагылаз арыцхара. Уи аҕсуаа рҕоурых фыц адаҕьақәа хазыртәауа нцамтәоуп.

Зыдгыыл, Зыҕсадгыыл заҕәамхаз аҕсуаа ратәамбара, рыларҕәра хықәкыс измаз, акыршықәса алацха еиҕш ихацрыхоз ақыртәу милаҕеилыхыфцәа иргәаҕыыз, мамзаргы зхы ркыз аибашьра хатцашьа змамыз афырхатцареи агәымшәареи хҕоурых иазынрыжыит. Урт зегы аиааира иахытхыртан, ахариашашьа змамыз ацәызқәа ахылфеиааит. Урт хьаа цәгыаны, имҕазо хәраны хауаажәлар ирзыннажыит наунагза.

Хажәлар знысыз аҕоурыхтә мөафы ичыдоу атыҕ амазаауеит 25 шықәса раҕхьа ахақәитрахь рымөа назгаз ари Аҕынҕытәылатә еибашьра.

Аҕсуа жәлар жәфахырла ирывагылаз аешьаратә жәларқәеи хҕынҕыуааи иргаз аиааира иахтынтоу акрыҕазаргы, хажәлари Хаҕсадгыли еидызкылаз иааира мышхеит. Ари амш ииашаны ахәшьара рылшозароуп ххьыбфәр, уатцәгы уатцәашьтахьгы рабацәеи рабдуцәеи ирыхьчаз рыҕсадгыыл даргы абицарақәа ирымардаларц.

Шәхақәитра нагзахааит, Хаҕсадгыыл аҕеицәа, уатцәтәи амш злахьынцәахо!

Ғаанбзиала шәнеилааит!

Ғаыкала ишәзыҕоу шәжурнал «Амцабз»

Нели Таргъа

ИХӘУ АЦӘАХӘАҚӘА

Еикәхоит ари адгьыл,
Ари адгьыл, ари адгьыл –
ҳадгьыл еикәхоит.
Ғазныкгьы иагымхо
амра азыпхоит.

Ҳазгылар, ҳазгылар,
ҳхақәца ҳазгылар!
Ҳазееихар, ҳазееихар,
азәк иеипш ҳайдгылар!

Иацеипш, жәйтәан еипш
иаххәоит иахьагьы,
ҳамдоуп ныхак еипш
ажәгьы ағагьы.

Икан, икоуп, нас,
усгьы аамтагьы,
ианамаз, ианамамз уи
иееиу лытшәагьы.

Еитах апышәара
ҳааины ҳаатагылт.
Изқәахцаз аныкәгара –
хцеицәагь нагылт.

Абыржәоуп ахатцара
иаша анатаху!
Ахамеигза-ҳақәцара,
аикәхара захьзу!

Ғазнык аепышәаха
Ҳаузом уажәшьта!
Аихара, аееихара –
Ақәцара пшьа!

Апсуаа рыцкәынцәа,
Шәнеибац ғазнык!
Бжәаапнык иеипшымкәа,
Шәйдгьыл шәаныкә!

Ари адгьыл, ари адгьыл –
Ҳақсадгьыл еикәхоит!
Назаза иагымхо
амра азыпхоит!

Ари адгьыл, ари адгьыл,
Ҳадгьыл – ҳақсадгьыл!
Ҳақсадгьыл – ҳақс адгьыл!
Ҳақс адгьыл – х-Ақсны дгьыл!

Ҳазгылап, ҳазгылап,
ҳхақәца ҳазгылап!
Ҳазееихап, ҳазееихап,
ҳадгьыл ҳазееихап!

Декабр, 1992 ш.

Лиолиа Тәангъа

СШЬАУАРДЫНҚӘА

Марттаи ажәылар аизкны

Рөыхараркуеит сшьауардынқәа,
Рхақәитра мтцәыжәәа кьо.
Адәы икәхаз анаурқәа
Иреипшны икам ишәәкьо.

Зегьы азәазәала издыруан,
Зегьы сраңын ма срақәшьан.
Исгәыдыргәғәала азы сыруан,
Сшьауардынқәа рымәа пшьан.

Амца иажәлон, амца еишьыл,
Агыгшәыгқәа рсаса итан.
Ақсра иапылан хатца бжыла,
Зхәычра зғаччоз зегь шлахьан.

Са сшьахитхеит Гәмыста ахықәан,
Уа сбақазанит дара рзы.

Рымәа сныхәон, рыхьз саныкәуан,
Туба зуаз зегь Ақсназы.

Иахьа, уатәы – сыпшуп назаза,
Ихынхәрашәа сгәыкоуп ғыц.
Ишьаартцәыроу нырцә адәаза
Иалсны иөеиуеит аапын шыац.

Рөыхараркуеит, сара срышьтоуп,
Ажәәан иалоуп ицкьаза.
Исзынхаз арака рышьтоуп,
Рашта ду ауп икказа.

Зегьы азәазәала издыруан,
Зегьы сранын ма срақәшьан,
Исгәыдыргәғәала азы сыруан,
Сшьауардынқәа рымәа пшьан!

КӘАСТА ГЕРХЬЕЛИА

ГӘНАХАЛА ИҘАХАЗ РЗЫ АУАЗ

Амаалық иҘақһа иқьюуп ақәыцьмағь,
Ақәыцьматәкьағь дажьжьоит аңшқа дабар.
О, хһышьбаргәытца, хқаужьма,
Уабақоу, краатцуеит, иахбом ухабар?!

Ахәыцқәа рытәаабжь ахрақәа арзызоит,
Ашәи-хәаә иихәо тагьежьит Дал,
Ацьнышқәа хытңны уақа ишәарыцоит,
Ашхам аҘытцуеит ршәақь асампал.

Анацәа, ахшара, амаҘацәа мшата,
Хазғабцәа аупшәылқәа рыхцәы шықыруа,
Анкьа иахьныхәартаз удгьылаҘ, ЛаҘа,
Изықалазеи урт рбылра?!

Урытцаңжәарауаз, ацьнышқәа, ашьажәцәа,
Аламыс зцәызхьоу, зылацәа хкыз,
ХҘеицьыка иаазаз, иахьа амца хәжәтқан,
Хақамкәа хәқәхра шытызхызгьы қәкыс.

Аха адунеиаҘ иқоуп ахақгьы,
Аңшқацәа рыгәнаха урт ирызгом.
Аңсуа дгьыл цсыуада инхашам
бзантыкгьы,
Ақәылаә арақа даңшәыман дынхом!

ШәахраҘ бзиахааит, ақәрахьымзақәа,
Ҙаацәакны зыдгьылцшьаҘ знышәнап қалаз,
Шәа шәшьа қарыжьуам хҘеицәа
еихымцақәа –
Аиааиroup ихамоу харт гәығьртас!

1992

РУШЬБЕИ СМЫР

САСРЫКӘА

Хысбжьык ма тәыуабжьык ықам,
Нақ ахрақәарҘ аңтақәа хшыуп.
Са схәыцра зырқьалаз, Сасрыкәа,
Мрагылара ушьала иқаңшыуп.

Сдәықәлан Кәбина аңшахәала,
Саньмиеит иахьышьҘаз ухҘак.
Схынхәыртә еипш, ма сгәалақәа еиқәхәала,
Исзымңшааит сьзҘарақәа рҘак.

...О, иагьа шәа ссир сахаргьы,
ХатҘашәак са исызхазом.
Ашьхақәа рқынза сьзхаргьы –
Бзантык уара уқынза сәазом.

...Уарбак ахалт Аршәахәымәа,
ИаакәымҘзо акьира иаҘуп.
Арәашқәа еиҘах ихәашьыма? –
Ажәәан хаз алахь еиқәуп.

Избоит сара қәыцьмақәак цәыртңны,
Рыблақәа кәицшәа илашо,

Уахьышьдоу инеиуашәа, иҘрысны,
Ишьашуа, рхаңыцқәа еихакшо.

Избоит сара, днаҘақьо ларбағь,
Дцошәа уа ацьнышцәа ран.
Узларгәағьы уашьцәа, узларгәағь?!
Ашьыцрақәа зрылаз, избан.

...Аңтақәа уапа коукоутас
Нахьхьи цьара ахрақәа иршәуп.
СьзҘарақәа – еибамгаз бьарҘас
Аңакқәа ирызхьаауа иңшуп.

...О, иагьа ссир сахаргьы
ХатҘашәак са исызхазом.
Ашьхақәа рқынза сьзхаргьы –
Бзантык уара уқынза сәазом.

Аха иқоуп, имьззо хәа ак ықоуп,
Уи имиц аҘеирағь иртәуп.
...Схәыцрақәа ирылоу, Сасрыкәа,
Мрагылара ушьала иқаңшыуп!

ГЕННАДИ АЛАМИА

ЛЫХНАШТА

Лыхнашта –
Хаштақәа зегы рашта.
Зашта зхаштхьоу ираштам.
Лыхнаштаҕе
Исырхеит стоурых ашьта...

...Избоит, –
Иааира дук ашьтахь,
Фырхатак, хбирак харакны
Дталоит, ипылоит Лыхнашта,
Игылоуп ажэлар
Апсны аныхәәҕа кны...

...Исахауеит, –
Ахысыбжы ахыҕуеит Лыхнашта,
Апсынтәылоуп знаҕаа зырдысыз,
Атдыхэтәантәи имҕахь
Даштуеит Лыхнашта,
Дызлааз амҕа зхаштыз.
Иапын, ус апыз...

Ишәәҕыҕаҕы,
Пшатлакәк аахалоит Лыхнашта,
Анаҕаа рыхәхәабжь
Уи иалҕыны игоит.
Ма ахәхәабжь еиқәхазаанит, –
Иаанхаз хаштырым...
Зашта итымтыз,
Дшьызаргы, деиқәхоит...

...Дызбоит, –
Сабик дыкәуп Лыхнашта,
Ивараҕе, ҕеипшны,
Ирашь иазхауеит...

Хшыа ахаангы
Иацәыхьчоуп агәхаштра,
Зны ихаламгылазаргы,
Ахышьтрахь ихынхәуеит...

...Исахауеит, –
Еицылан иахыҕуеит Лыхнашта
Хашәақәа,
Хаштақәа иртыҕыны игахьаз.
Лыхнашта уқәымскәа
Узцом унасыҕ ашка,
Псра зқәым жәларуп
Ас зашта еиқәзырхаз.

...Иҕацаза,
Пшаласк аахытны Лыхнашта,
Иарҕыхароуп
Зыпсадгыл пхызла избақәо.
Хапсадгыл,
Итыган азра-ахтәара ашхәа,
Иахьанза иааргаз,
Инхаз рымч еизыркәкәо...

Лыхнашта –
Хаштақәа зегь рашта, –
Хтоурых агәгытахәхәа
Ахаангы еиқәнархоит.
Иныхәаз!
Ныхәазар Лыхнашта –
Апсны зегь ажәҕан цкьахоит!

1984

ИННА АХАШБА

АХЫСБЖЬҚӘА АНААИХСЫҒЪ...

Сцон уи амѡа саныланы, Пақәашь агәымѡа, истахымызт азәы дсықәшәаргы, сияцәажәаргы. Испылоз, зегь гьатцәы-гьатцәуа исазтцауан ажәабжьс ибдырузеи хәа, аха сара схаґагы сазтцауаз убри акәзан. Ус шакәызгы, ақыґа уааґсыра ргәы пцәазаны излаказ ала, даара истахын ргәы зыргәғәаша акы нарасхәар, зегь бзиахоит, ушьґа агәыґра ыкоуп, схәон, икаґцәкьаз схаґа ишысзымдырузыгы.

Сышнеиуаз саатгылт «Аґдара хәыч» хәа иахьашьтоу ачаирґа аґыхәан адәаґы икаґаз абомбақәа рышьґа ахьаныз, адгыл агәы тжәаны, аѡнеихагыла зґымыхәхәо иахьтнажааз. Дырѡегьых сыбла иаахгылт, ауа асаат 12 рзы «Град» хәа изышьтоу анхалартцаз, хәычидуи аѡны хшыказ, ахәычқәа рыцәаґсымґаз иґалахаз урт абзарбзанқәа рышьґыбжь ґыцны еиґасахәит, гәылагы-злагы – иахымґцкәа иказ – хәикәаґежьбуа иґсыда инхада хәа хәнеибархәхәоз. Хашґа икәчыз алѡеи амцабзи ирылкан иаасахәит ахәычқәа рыцәаабжьқәа, сшьапы сазеиґаґазомызт, аха хәааґь сымамызт, аґсра заґґык акәын исзынхәхьаз, ашәарґаамґазы ауаѡы ус дкалозаап. Ашамґаз, асаат 7 рзы, даґа знык, иаха иацәынхаз «хамґас» ишьымаз ахәозшәа, еиґахзаарышьґит «Град» ахқәа, хәиґацәынхәит ускангы. Уи ашьґахь 15 минут аацуаны ауп, згәы намзаз аґсцәахә дзыкәтәаз абомбақәа лазышьґыз ахаирплан анаххалаз, уи ацәахәа иныкәгыланы Пақәашь, ахи-иґыхәеи абомбақәа алажьбуа аґынанәхәит...

Сцон реиґа иахьыстахымыз, зегь реиґа сзыцәшәоз, зыхґара сылымшоз анацәа рмыткәма азырзырѡра, иґахаз хәккәынцәа рпатретқәеи рґоурьихи реизґарахь. Ихьанґан сымѡа, еиґагы ихьанґан схәыцрақәа, урт иреицәан аамґагы. Еицәажәарақәак рзы ахысрақәа аанкылан, уи акәхап амѡан испылоз рацәан: ашәы илахәаз ахәса, аґабиа аґынґәи иаауаз ақыґауаа, зыґа иаґыз, зыцәа иаґыз, ашоураха рмаґәкәа ршьапкәа ґабылуа, рартмаґкәа рызқәа икыдґан, рґаґақәа аужьны. Ус еґа иґазаргы, ахымґа иаґкьаз ам-

цеиґш акәын урт шейбакуаз, зынза ргәы карыжьыр рґахзамызт, дарбану хәзгәаґуа хәа ицәажәон, ирылымшозгы рылшарашәа рбон, избанзар, урт иґыршәахьаз рацәан, Аґсадгыл еиґаз даґа хәаак рымамызт, убриак акәын зегь хгәы нызкылоз.

Урт снаряѡсуан, аґарахәа агәашәкәа аартны анышьынґтрақәа снарґалон, анацәа амыткәма хәо иахьґатәаз, сгәы сырдар сґахын лаґырзыла, истцәуон истцәуаран иказ, иґсыз суа-сґахыра, истцәуон исымґцәуаґыз сѡызцәа, сыкәлацәа, аха истцәуар сґахымызт уацәґәи амш, гәыґрак сыман уацәазы, уи инаґзаґкьаны агәра зґарґ сґахын.

Снеиуан уи амѡа саныланы, аґыґахәа ауаа гәыргьо зны изныз, ахьырхьырхәа ахәычқәа рыччабжь зґыѡуаз ашґақәа еиқәылашьґа, аґаґаґа-цәа рхьыкәкәа, зыбла-саркьа зґышәшәахьоу аґенґыырқәа, згәаґаґара кылжәоу аѡнқәа сраѡсуан. Шґақы сынґалон, еиқәыхьшәашәа, шәыла иґалахан иааспылон аґаацәа, саргы исхәо сақәшәомызт, даргы – иара убасґкьа. Ашьшьыхәа сынхалон хәккәынцәа реишәамаґақәа ахьыкәаз, рпатретқәа шәыла иґазны иахьыкәгылаз. Иґьасшьон ранацәа, рґаацәа рхымѡаґґашьақәа, хьґхьазара дук, бґа дук змам ажәлар иабаарґеи абриакара ачхара, изакәґы доухәузеи уи нызмырґцәо?

– Дад, ххәычқәа зґыз аус аныназа, дара ґамхазшәа аабоит, хцәуара аґахзам, хгәы мыжда иауам акәымзар... – ихәеит 93 шыкәса зхьґуаз Сандро Наґкьебиа имаґа Беслан иеишәамаґа дахьахәгылаз.

Ақырґа чкәын, Пақәашь ииз, иаазаз Миқьышьвили Беслан иаб Мушьни ичкәын дахьґахаз еиґш хәаас иман хәккәынцәа зегь еицәакны аґа иахьыґамгылаз. Насгы убра сыканатц ѡынґә-хынґә избахә ихәеит Маврик Наґкьебиа. Уи иахәхьан даґышґахәхьаз, ибаѡгы шызыз. Уи еиґш абаѡхәґара змоу аматематикгы уажәшьґа деиґанбагыло. Аха Аґсадгыл абаскәк ианшәарґахә, ауаа узеилыхуам. Беслан иан амыткәма иалатґаны илхәон, рын-

хара ыкыиццышэаа иахыргаз дназхэап-
шуа лычкэын ипатретк шырзалымхыз атэи.
Лычкэын дантаха дахыртэуаша ифны-игэа-
ра рбылхьан, Рафик Хэбутиа, Беслан ифыза,
ифны дыртэуеит.

54 шыкэса зхытцуаз Роберт Ахашба иан,
иара дантаха ашьтахь ихымыжьжьазо агэы-
рша илнаршыз апоемеи азеицш тетрад азна
ажэинраалакэеи дхазрыпхьеит.

– Мокы ада аеа мок ыказамызт уащдас
икоу изы, хачкэынцэа рзы... – ихэеит Ѓаргь
Кэартаа ичкэын затэ иеишэамаэтэа дахагылан.

– Сычкэын дтахеит схэомызт сыфнашэ ар-
кытэкьан дымцар, цыара ихшаз азэы сихэап-
шуазар... – лхэеит иан рыцхагы.

Избози, исахауази, исхызгахьази неид-
хэыцло, исзымгартэ ихьантэз агэырша сыман
сныкэон. Атэуара салагар сышзакэымтцуаз
здыруан азы, схала схы ааныскылон. Аха Уар-
лам Чачхалиа иашта унталар ахахэ гэы ума-
заргы, улагырз узынкылом: рыфны апхьа
икыдуп афнатафэы итахаз быжьфык рсиа. Аз-
ныказ исылымшозар хэа сшэеит быжьфык
ахшара зыцэтэхаз ан лыцэаажэара, акыр-
гы сыбжьажьеит, аха изгэагыт анеира. Да-
дэылцит быжьфык анышэ иазтэз, уаанза
ибзиазаны издыруаз, аха дызбахьаз ирзым-
дыруа иказ, еицакхьаз апшэма пхэыс.

Зцэа зтэымыз лыцха, уи лхэыцкэа фыцья,
лычкэын (Ленинград дынхон) ихэыцкэа
фыцья афны ишлымаз айбашьра иалагеит.
Абарт зеггы шеицыз декабар 14 рзы итады-
рхаз аверталиот итан, уи ашьтахь, ианвар 10
рзы, ажэыларакэа руак акны дтахеит афны
иаанхаз лычкэын Тенгизгы. Сгэанала, абрака
интэон уи апхэыс рыцха лнысымфа, Тенгиз
итынхаз ихэыцкэа фыцья ыкамызтгы.

Снеит уи афны иавагылаз Бабышь Чачха-
лиа ифнатафэы, еишьеи еихэшьеи реишэа-
маэтэа ахыкфаз. Руслан ахэаахьчарафэы дта-
хеит. Уи анышэ данарта адыршафэны иахэшьа
Тина, афны дшыказ, афны иаахаз абзарбзан-
хы дашьит. Ааигэаза машэырла дтахеит рашья
Нодаргы.

Декабар 14 рзы ампытахалащцэа ир-
блыз аверталиот афэы итаблит Ирод Ахашба
ипшэмапхэыси шыкэсык зхытцуаз ипха хэычи.
Ианар 6 рзы, хар Акэа рнапафэы иааргарц иан-
жэылаз, дтахеит ица Алхас, Ленинград арра
нцьныр-ргыларатэ цараиурта итаз.

– Ахатца зыцсадгыл ахьчараз итахаз дхьа-
аумгароуп, акызатэык, иани иахэшьеи ртэоуп
еиха зыхгара гэгэахаз... – ихэеит Ирод.

Иван Ламшьатэ-ипца Қазэба дыпшкэамызт,
54 шыкэса ихытцуан. Иара ифната уаф дшахы-
мыз ансархэа, иахэшьа дахьрымаз снеит.

Уи лмыткэма иалатан илхэон уаанза иса-
хэхьаз лашья илшаз атэи. Уи акырнытэ идам-
здам изымгэагыуаз пшыхэра дныкэахьан. Уи
ипшыхэратэ еилкааракэа ирыбзоураны, акы-
рынтэ ааха гэгэа иртахьан ага игэианзам-
кэа. Итцыхэтэантэихаз ипшыхэрацараан,
атцыс зхымпрауаз ага ихыргэгэартакэа
фба-хца ирывган игеит ихадаз ацха апжэага
атартарц ицыз агэып. Ахыргэгэартакэа зеггы
ирхысит, иазгэатан ирымаз атып афэы инеины,
рус абжанза инаргахьан еипш аан, дрыкэшеит
ага. Иван, ииулак ачкэынцэа амацэаз рытга-
ра илиршеит, дара шьтны иара ага дидэахы-
суа мацара. Атцыхэтэан, иара рыцэцашья ши-
зыкамцоз анидыр, ихы таирхеит.

Қазэашь ахэаафэы итахаз Цыганиа Шьар-
беи итэы ахызыфэуаз, шьтрала дзеиуада хэа
сымцаашан сцааит.

– Ихьчоз идгыли ижэлари дреиуан! –
лхэеит лгэы иалырсны ипшэмапхэыс.

Пачлиа Гарри Баграт-ипца, Кэартаа Борис
Шьыта-ипца, Ацьынцьял Мераб Владимир-ипца,
Ацьынцьял Сурам Ладикэа-ипца, Ацьынцьял
Беслан Ианкэа-ипца – арт зеггы еицтахеит.

Амра каххаа ишыпхозгы, анацэа ршэы-
касқэа ирылапхомызт, амшкэагы мыз нафьяк
иназозшэа убон.

Снеиуан агэарабжьара сыбжьаланы. Саа-
тгылеит. Руслан Шьота-ипца Гындиа хэа афны
икыдын шэыла итазны. Руслан иаб Шьота
иблакэа афбагы цеит айбашьра иалагзаны.
Иабду инапы кны аштаф длеишеигон Руслан
ичкэын хэычы Гэдиса.

– Гэдиса дсымоуп, дад, Руслан дтахазаргы,
– ихэеит аб, имаца дигэыыхэхэало, азэ дыш-
неиуаз акара анидыр.

Уи афны уахьнафсуа даеа фнык афгы
афыра шэыла итазуп. Ари – быжьфык ацацэа
заазз Ира Ацьынцьял лыфноуп. Ашэы зкэыр-
шоугы Апсны ахы-атцыхэа еибашьрала иахы-
сыз лычкэын Отар ихьзуп. Хэык айшьцэа
Қазэашь антыц ишыказ айбашьра рыхьзеит.
Ацьынцьялкэа рыхэфыкгы абцар шьтырхит,
еибашьуан Цсоуахэаа инаркны Қазэышьынза,

Саида Делҗа

Аамта цацыҗхыза агәлалашәара наскыоушәа
убозаргы, зны-зынла еихагы арахь иааскыоит аки-
носахьақәа реиҗш еишьтагыланы.

Агәлалашәарақәа... Ахьаа зырҗыцуа, иҗацәу
аҗыҗкәа, иҗахьоу ахәрақәа ирзымҗәахыз ашәах-
стақәа хаштра зкәым агәлалашәарақәа ирышаҗатуп.

Ишҗаз инхаз Саида Делба лакәзар, еиқәымтәац
лхьаақәа мжыжькуеит, Аиааира амш ааигәаха-
цыҗхыза, иниаҗьаз амшқәа деиҗарыҗынхәуеит
дхьааха. Лыбжы наҗақәлыргоит:

...Дшәымшыын ауафы, мәа цәҗа иаркарахьоу,
Шәахста гәырәацәҗан агәақашәа знылахьоу...

* * *

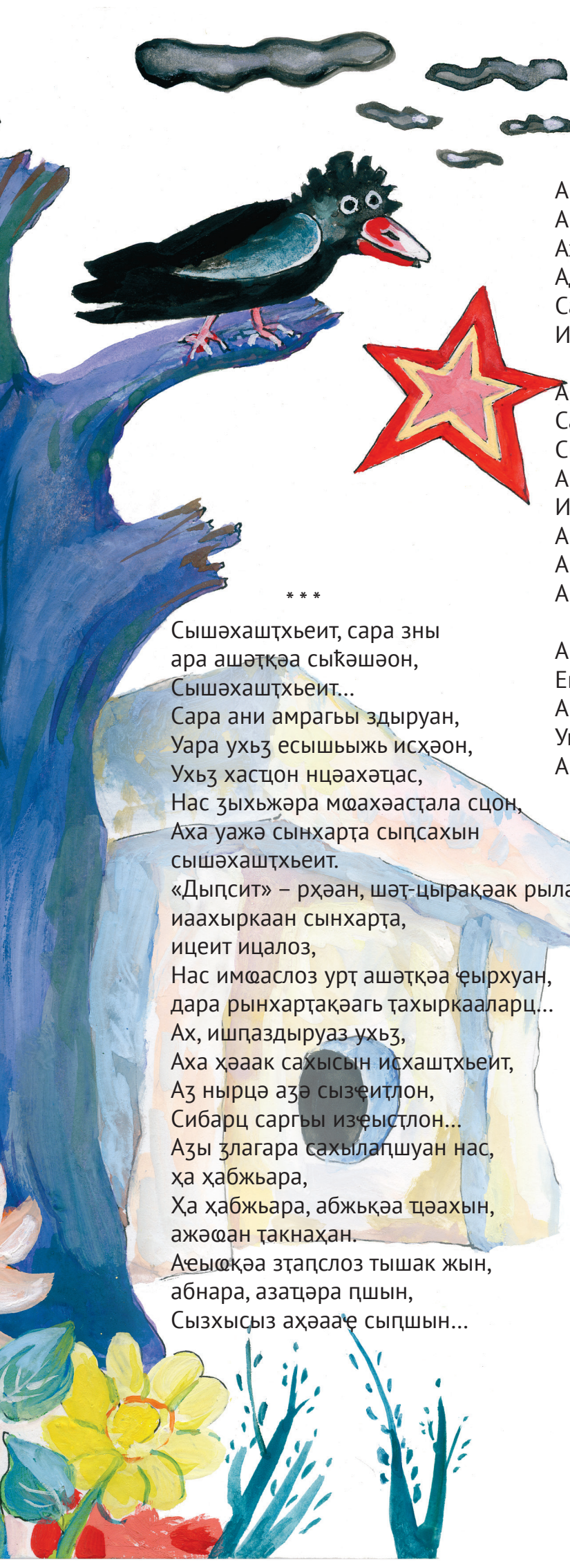
Инхажьуада? Зегь җамтаз азә дынхароуп.
Азәы ирцәароуп аҗыхәтәантәи ацәашьы,
Азәы имала ицәаара хнахьыҗшлароуп,
Азәы ирхәмарроуп аҗыхәтәантәи аҗы.

Инхажьуада? Азәы җашьтахьгы дынхароуп,
җаҗгәын гәык иаирклароуп ацәашьы,
Иҗыхәтәантәихаз ашәатцәҗагы иҗәароуп,
Иҗыхәтәантәихаз җахьзқәа хәаны.

Инхода алашьцарақәа ирынхало?
Азәазәала җазҗитлароуп ханцо,
Азәазәала җаҗс-цырақәа зыдхало,
Азәазәала – зыда җхарахо.

Адгьыл-хәаҗы дгылан даҗзыҗшлароуп,
Иҗсымацароу аҗхқәа таҗзо,
Азәазәала җахьзқәа иҗалароуп,
Анышә хьшәашәа нахәо.

Аибашьра ашьтахь
Акгы зхарамыз амра
Ахэы инавцалан аеацсахуан,
Адэы – ишыыз ирыцшыын,
Сара сшызу сшымызу сзымдыруа
Ишыыз срыцын.

Сышэхаштхьеит, сара зны
ара ашэткэа сыкэшэон,
Сышэхаштхьеит...
Сара ани амрагы здыруан,
Уара ухыз есышыжь исхэон,
Ухыз хастон нцэахэтас,
Нас зыхьжэра мөахэастала сцон,
Аха уажэ сынхарта сыцсахын
сышэхаштхьеит.
«Дыцсит» – рхэан, шэт-цырақэак рыла
иаахыркаан сынхарта,
ицеит ицалоз,
Нас имөаслоз урт ашэткэа ғырхуан,
дара рынхартақэағ тахыркааларц...
Ах, ишцаздыруаз ухыз,
Аха хэаак сахысын исхаштхьеит,
Аз нырцэ азэ сызфитлон,
Сибарц саргы изфыстлон...
Азы злагара сахылацшуан нас,
ха хабжьара,
Ха хабжьара, абжькэа цэахын,
ажэван такнахан.
Аеықкэа зтацслоз тышак жын,
абнара, азацэра цшын,
Сызхысыз ахэае сыцшын...

Аибашьра ашьтахь –
Сан илеицшыз азэы
Сыхыз хэаны дцэыуон.
Аибашьра ашьтахь,
Иагьаншамыз, иагьаныхэламыз
Акгы зхарамыз Амра аеабылуан,
Ашэахэа азэ дықэын, Амрахь
Ашэахэа сықэын...

Аибашьра ашьтахь иззеибашьыз рхаштны
Еицын – зеибашьра нцэаны ихынхэыз,
Аибашьра инымцэацыз адэы иқэын, –
Уижьтеи агэхаштра зауз
Амра акгы агэаламшэо аеабылуан...

Ецэак шызбоз италейт хлантцы,
Ишызбоз аөызцэа ирылшэейт,
Мцабзла ибылларц атахны,
Зегь рылымкаа аецэа кыдшэейт.

Адгылае цхаррак ашарц,
Ахэрақэа цхаррала иаргыарц,
Ацстазаарае аңсы зегь нхарц,
Ацстазаарае ашьтамта еикэхарцаз.

Зегь рылымкаа мцабзла ибылуейт,
Зегь рылымкаа иацэызуейт изхылцыз.
Хыицшымак назаза иазынхоит,
Ибылзатаргы цхарроуп иахылцыз.

Владимир Басариа

САРИА ЛЫМШЫНЦА

Ажәабжь

Сариа ацәа даналтц, лан дышгылахъаз анылба, ашырхәа дыфхықәтәа-леит, иагъылгәалашәеит лан ашьыжь аахәатәқәак рзы ақалақь ахь цатәыс ишлымаз, иаха ианышьталоз ишлалхәахъаз. Саб дгылаанза ифатә рхиа-тәуп аалгәахәын, афырхәа ләаилалхәан ахәықатцартахь днеит, лҕеи лна-пи анылызәзәа. Даақәгъежьааны лыпрахәа хәычы налпырахәаны, лан иаха иқатцаны ишьтылхъаз афатәқәа рырқхара далагеит. Лаб дгыланы данааи, иареи лареи рхәы лырхиахъан.

Сара азын азы мҕыңқара абнахь сцеит, ашьшыхәа бықаз бан даанза хәа Сариа иналахәаны, иеиха аашьтыхны дындәылтцит лаб. Уахь дцаанза рааигәа иқаз адәқьан ақынтәи кырпыжәк аахәаны иааиган, архьшәашәа-га интаитцан, ашоура еиха-еиха аҕаргәғәоит, ихьшәашәалааит шыбжьо-нынза хәа азғаб хәычы иналеихәеит.

Сариа лыпрахәа лымған лаб данцозгы. Ашыла алыхәта икылхны (ихәны) инықәлыргылеит, шыбжьонынза лан даар абыста злалушаз аз-гәатаны. Ахәарта ашәха аатғаны аҕаацәа ирызхашаз аамхны, егьи уахь инталцеит; акәакь икҕагылаз абқәыл дынталаны чанахк ала анаша рцәы аағылгеит; ҕыц ирцәыз ахырцәы излаҕахәхәаз аамылхын, ихымтзакәаны архьшәашәага италыргылеит.

Уажәшьта шыбжьаарагы рацәак агмызт, лыпрахәа аалымгыхны лка-лами тетрад бҕыцки аархианы днатәеит ақхынра шылхылгаз лҕырц, аш-кол ианталалак арцафы уи аҕра шрыдылцоз дазхәыцны.

– Уа, Санарда! – хәа лаб ихьз хәаны агәашәахьынтәи азәы ибжьы аагеит аҕра дналагон аамтазы.

Сариа лкалам нықәцаны данаадәылтц, дылбеит лаб диқәлазар қалап ззылгәахәуаз хатқак агәашә дшадгылаз. Алагы шуа уахь инеиуан. Даа-ццакын, ала днахьзаны иаанылкылан, днеиқылеит. Иара, ахәычы ала шнылкылаз аниба, агәашә дааталеит.

– Мшыбзиа, дад хәыч, Санарда изғаб хәычы боума? – длызцааит иара.

– Ааи, – лхәеит Сариа, дыңхашә-ңхатцо, лыбжьы аармацны.

– Бани баби ықазами, дад хәычы?

– Мап, иказам, аха иааи-
уеит, – лхәеит.

– Ибзиоуп, дад хәычы,
азба саргәакуеит, иахьак ашо-
ура цәгьахеит, сахьныкәоз
акәхап сшеикшәагы сҕалеит.
Зыхьшәашәак бзыпшаауазар
исзаагишь! – ихәеит азба дшар-
гәамцыз лырдыруа.

– Ашәшьыраҕы шәтәа, сара
уажәытәкьа, – лхәан, атла амтан
игылаз асқам наилырбеит.

Сариа акраамта дынхазшәа
ибон иааиз. Лара азы ацынхәрас
архьшәашәага иаатганы акырпыжә
аапылкан, ҕыт дук асаан инанцаны,
ахәызба нақәтцаны илыманы дааит.

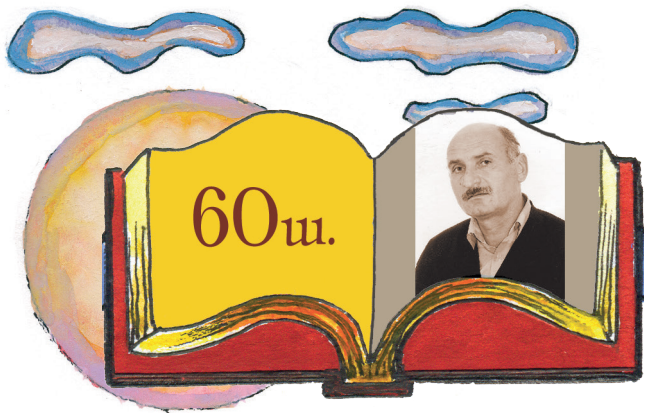
– Ари хьшәашәоуп, азыхьшәашәа
ацынхәрас ишәзаазгеит, – лхәан ана-
пхьшь-қьаад нақәыршәны дзыкәтәаз
асқам аҕны инаивалыргылеит.

Асас гәахәарала акрыпыжә хьшәашәа
ыфаны дәагылеит.

– Шәмыццакын, саби сани уажәшьта лассы иааир ҕа-
лоит, сан ахьурзы шәызкналхауеит, – лхәеит Сариа, асас адәықәлара
иешазикуаз анылба, – азыхьшәашәа шәтахызаргы ишәзаазгап, – на-
цылцеит.

– Мап, акырпыжә хьшәашәа зышхәасгы исыхәеит, мәаныфасгы,
азашәа ибызхааит, афырпхәызба хәычы! – ихәан ашта дынтытцит асас.
Лара днаицнаскьаны даахынхәит.

Сариа акырпыжә злаизналгаз асаан лыманы ахәыкацартахь дахьнеи-
уаз илызбеит апхынтәи лымшынцаҕы иалырбарц асас иматц шылуаз
ахтыс атәгы.

Енвер АЖЫБА

СҖЫЗЦӘЕИ САРЕИ

Ахра – ахреицш дыгәгәоуп,
Алма – алым еицш дыгәгәоуп,
Амра – амреицш длашоуп,
Амза – амзеицш длашоуп.

Кәыбрыц – кәыбрыцк дақароуп,
Тәыц – атәыц дақароуп,
Хыыц – ахьеицш деикәақхоит,
Хыыбла – лыблақәа тыцқхоит.

Нартаа дукәа Нарт драшьоуп,
Сасрыкәа илоу урт ршьоуп,
Абрыскыыл – агәымшәа иоуп,
Ацхыраара еснагь дазхиоуп.

Хәажәырпыс дшәарыцаә духоит,
Атыс мәас абла тыхуеит.
Дәашьом аилгәыцәаа Беслан,
Аеыбга даласоуп, атоуған.

Мрамза сыхъзуп схатаггы,
Ихъз сеилаҳазом азәггы.
Амреи амзеи реицш слашоуп,
Сыхъз зсыртәазггы убри азоуп.

БАШАТЦӘКЪА СШӘЫМЖЪАН

Сара амра сеицшзам,
Сара амза сеицшзам,
Срыдылкылоит баша сан.
Сара ашәтыц сеицшзам,
Сара ашьхыц сеицшзам,
Башатцәкъа сшәымжъан.

Сара среицшуп ижәбац
Сықәлацәа ахәыцқәа.

АШӘТЫШ ГӘАРТАК

Иааҳакәршан ашәтыш гәартак,
Цшшәы рацәала еилацсаны.
Ишқастаху сан лзы хамтас,
Снапы ианзалоз ааизганы.

Аха рааигәа са снарышьтуам,
Ашьхыц хыцны ирыхъчоит.
Иаасыргәаар, инхылан сышьта,
Аәны снеиаанза исыхъзоит.

Истаххарыз – шытцәрак акәын,
Сан дсыргәырғон, лгәы қасцон.
Иаасадразар са сан лакәым,
Аныс иқоу зеггы ирызхон.

АШШАҒЫЧ

Мшәан, изахъзи Ашшағьыч? –
Ашша ағьычуаны хамбацт.
Иаххәап, иағьычзар – уи иағьычт,
Цықәреи цырак, ма ҕеа рыцк.

Цшшәыла акәзар – даҕеакуп,
Акы иаламҕашьо игәкуп.
Ахҕеа иаҕызоуп иласза,
Ачырчырбжьы ҕацаза.

Нас изахъзи Ашшағьыч? –
Ашша ағьычуаны хамбацт.
Иаххәап, иағьычзар – уи иағьычт,
Цықәреи цырак, ма ҕеа рыцк.

АЦША

Ацша цаҕьа,
Ацша хага,
Избан узхажәлаз уеырхага?
Ушхагоу хдыруеит усҕьы харт,
Уаахалаҕежьын укәамжәы цхьаршәт,
Ацла рымахәқәа еилакәакәа,
Иааган икәужьт хәҕны акәакәа.
Ахьрызҕымтүа ирмышьуа цьумшьан,
Абыҕқәа рыкны умчқәа цумшәан.
Умчқәа цушәар утахызар,
Ахра уагәйдлан иурбгозар,
Аха уахь егьулшом, мап,
Уака уладцыххаала уцап.

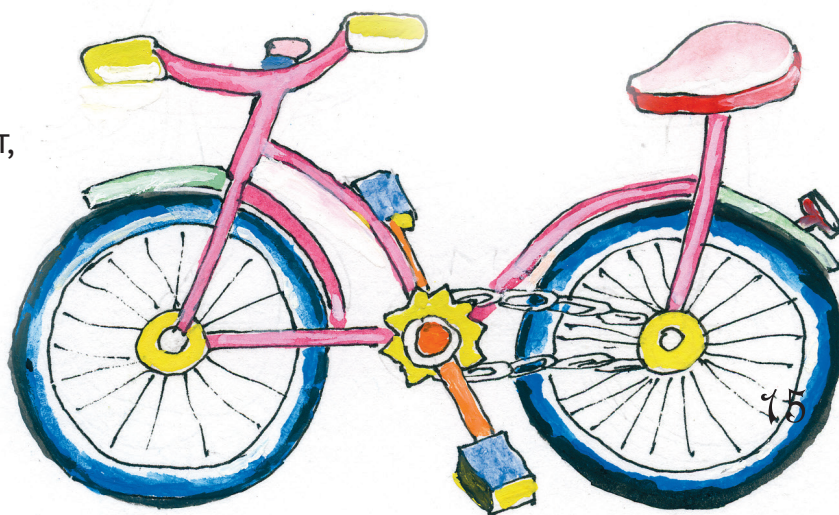
ҠЫНА-ҠЫНА, ҠАҢА-ҠАҢА

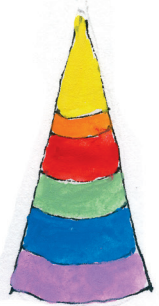
Ҡына-Ҡына, Ҡаңа-Ҡаңа,
Ацла аҕынтәи уи данкаца,
Ишьамхы ицатәит ҕәҕәашәа,
Иарҕьы акырза, акыр даншәа,
Дахьнышьтасыз, уа дакызшәа,
Данышьтаха, иааит иҕызцәа:
«Ҡына-Ҡына, Ҡаңа-Ҡаңа,
Узымгылеитеи уа уанкаца.
Иулшо удырыр акәын заа,
Цәуароуп шыта уара иузаа.
Амац аҕынтәи ицушәар ухы,
Ас иухьуазма ушьамхы».
Даҕа иҕызцәарҕе дыпхашьан,
Шәыргәындатцас ихы ишьан,
Дҕагылан, дыцазшәа кәитцеит,
Аха иламшазт длатәеит.

СМАЛАНЫКӘА

Саб исзааихәеит амаланыкәа,
Шьыри, уеилахартә ицшзоуп.
Аха иееины ианузмырныкәа,
Алеишәа дара ицәҕязоуп.

Зны сканажьит, икасыжьит,
Акыр хдибашәеит, хәацсеит.
Аха сгәыграқәа снырмыжьызт,
Са снапала уи сыбжьеит.

АНДУИ АМАҢЕИ

Ихэмаргақәа еицхытта икажьуп,
Имаҗәақәа хазы еилажьуп.
Ианду дишьтоуп зегь еизго,
Иара дызҕыц – лгәы дарго.

Днаскья дыччоит акыркырхәа,
Дацәшәазом дихьза дылкыр хәа
Уа длызкзаргьы длыпказом,
Длыпказаргьы илырцазом.

Уи идыруеит ахәыц бжыыс,
Ихы лиҗоит рыххатәыс.
Згәы пымцәо, згәы былуа,
Анду илылшозеи шәымхәауа.

САБДУ

Дыжәбахьоума са сабду,
Хыс иамоу хҗаацәа ду?

Ауаҕкәыш хәа дыпхьазоуп,
Иажәа зыхьцас иразоуп.

Цәгьарак ыҗа, бзиарак ма,
Рацхья дгылоуп сабду уа.

Хаҗыр икәырцоит зегьы,
Иажәа иамеикзом азәгьы.

Аха ишәцәыззазом сара,
Дук ицшзамзаргьы ахәара,

Уи икәышра агәра згарц,
Хаиҗа здыруагьы деилсыргарц,

«Анбан» истан жәаха җенак,
Изанымхит уи ажәак.

АҚӘАЧА

Ақәа леиуеит: кац, кац, кац,
Ақәача гәырҕоит: ҕьац, ҕьац, ҕьац.
Аҗаршьтрақәа зыла иҗәуп,
Шьҗа инархыланы изсалатәуп.

Аха акәата агәәҗануп,
Ақәача азсара арцатәуп.
Цыцх икәачамзи иаргьы,
Иахьеицш имлеиуаз ақәагьы.

Ақәа леиуеит: кац, кац, кац,
Наныкьяроуп: ҕьац, ҕьац, ҕьац.
Азыҗкәа агьежькәа анцо,
Ақәача хыршәлоуп, изсо.

ШЬҗА ААҘЫНРОУП

Ахьҗа абакоу, ашәҗкәа шәҗуеит,
Есены рыцшзара аадыртуеит.
Ацсаа рашәабжькәа рацәоуп,
Ацсабарагьы шьҗа еилахәоуп.
Азқәа рықәбоит абар адәкәа,
Уҗахызар шьҗа ихты ушьапкәа.
Шәшьырак аҗшаара угәарцхо,
Амра аҗыларкәзаны ицхоит.
Избан акәзар, шьҗа ааҗынроуп,
Ға мызкы ауп хәа, нас цхынроуп.

ИХАЦЫМ ХҰЫЗА

Аамта хьантақәа анааилак, зегь рапхьазаггы изкәыгәгәо ауаа қыақәа роуп. Ишәартоу аамтақәа анааилак, зегь рапхьазаггы иалазуа ауаа қыақәа роуп. Избанзар, ақыара, кәалзык еипш, уазыхьазом, насггы абцъарс иамоу ақыара затцәык ауп. Афашизм акәзар, уи мчыс иамоу абцъар затцәык ауп, иара убри алоуп ацсы златоуггы.

Ауаа қыақәа ирхыпхьазалоуп апоетцәаггы, даеакала иухәозар, арфеиацәа зеггы. Убри азын ауп урт еиха израахауа, убри азын ауп урт ишәартоу аамтақәа изрылазуа. Ауаатәыцәса ртоурых ағы ирацәоуп уи шыақәзыргәгәо ағырпштәкәа. Хара хамцакәа, иахгәалахаршәап Гарсиа Лоркеи Никола Вапцарови рразккәа мацара (урт анемец фашистцәа иааргәйдтцаны иршьит).

Афашизм – еснагь игыгшәыгроуп, ауацәра ацәымыггроуп изхылтца. Афашизми Ауацәреи еинышәашья рымазам, урт еигәцәоуп еснагь: ма уара, ма сара хәа икәуп адәы.

Сара Таиф дшыршьыз сыздырзом, дыршьуггы сыздырзом, аха издыруеит акы: иахья дхалагылазам – ифны даадәылган дырган ақыртца фашистцәа, уаха дыхнымхәзеит. Наунагза даанхеит иажәеинраалакәа рғы, уи дыздыруаз, бзиа дызбоз ргәағы. Иницзеи хәа хцаазом, избанзар апоет имца қәрала иршәазом. Избанзар иара ихаґаггы ихәахьан:

Еимгеимцарак абра хәкоуп –
Изакәыхзеи ихарххо!
Нцәара зкәым ахыккоу накоуп –
Зегь назаза хәхьынхо.

Таиф Ацба егы иажәеинраалак «Ахәаакәа» ағыы ицәыригоит ацстазаара ахәаакәа дышрыхәапшуаз:

«...хапстазаара еилацалоуп, иртацалоуп ахәаакәа. Иахзаркуама, иахзаркуама иара хускәа, хәгәтаккәа?» хәа азтаара ыкәыргыланы (иара ихазггы, хара ххазггы) атак абас икаитцоит: «...цсыцәгъароуп, ихәтәам – Амшкәа ихәтоу акәыншьара», избан акәзар:

Еилацалазар – жәеинраалоуп,
Еилацалазар – жәапкоуп,
Еилацалазар – дунеиуп,
Еилацалазар – игәгәоуп!

Таиф ицстазаара зеггы иажәеинрааланы икан, иажәапканы икан. Ус дшыказ, уи (ицстазаара) цъара шәытарак анымтазакәа, имкыашьзакәа, ахыз-ахатыр ламыркәзакәа, диасны дцеит, иара ишихәахьаз еипш, «зегь назаза хәхьынхо» ашка дцеит. Арака инижьыз идунеи – игәтыхәкәа зеггы змеидоз иажәа-иашәа – итбаауп, итаулоуп, ицшзоуп, ирхәыцгоуп, ихшыцортцагоуп. Иаггыгәгәоуп иара, Таиф аратәи

идунеи, уи ақыртуа фашистцэаггы ирзымшьзеит, даеа цьоукггы ирызшьраны иказам.

Даеа казшьакггы: Таиф ицстазаарафы дшыказ еицш, дыкоуп ипоезиафгы, урт цыара изакаразаалак акала еиванамгалацыт: ицстазаараггы цкыан – ипоезиаггы цкьоуп. Иухээр калоит: Таиф ипоезиафы ицэажэо Таиф игэоуп, ауафытэыфса иашатэка игэы. Излацэажэоггы – ақыара абызшэалоуп. Изаазарызеи, ус зехынцыара икалазом. Иахмахахьеи, мшэан, изныкымкэанггы: «Дпоет цэгязам, аха ауафара игуп (ма илазам)». Ас икамлозар акэын, аха икалоит. Ацстазаара иагга ган рацэала аеанарцшуеит: ахаа шыкоу еицш, икоуп ашаггы, ахра цыфцыфкэа шыкоу еицш, икоуп атыша тылашыцаракэаггы... Ажэакала, алашара – алашыцара. Арака иатахыз-иатахымыз хэа еилыргашыак ыказам, икаларанггы иказам. Убри акнытэ, сфыза Таиф Ацба изыскыз сажэа кыаф иара иажэакэа рыла ихсыркэшоит:

Имцанарсыз аамта зхыцра
Иамызхыхуада – азэггы!
...Цхыззу, лакэзу нас уазхэыцла
Иара ацстазаара зеггы.

Ари – хара, зыцсы цоу, хзоуп, хара хазхэыцырц азоуп изихэаз. Иара иакэзар, уи дазхэыцхыан, иахэтаз алкааггы каитцахыан.

24. 11. 94 ш.

ТАИФ АЦБА

ИХНЫМХЭЫЗ АИБАШЬФЫ ИБЖЫ

Хзы-цшеик стыхымызт
Изгарц еибашьрала –
Аибашья-нибахра
Иалоузеи хзыс!
Ахыз-ацша соур
Стыхын даеакала –
Аха
Снамгылар камлеит еибашьфыс.

Ацсадггыл ансыцхья –
Лакфакра камцакэа,
Сашэакэлацэа инеиуаз
Снарыцлеит убра.
Бзиала-цшзала –
Харак имгазакэа.
Схынхэуеит афныка,
Шэеибгазааит шэара.

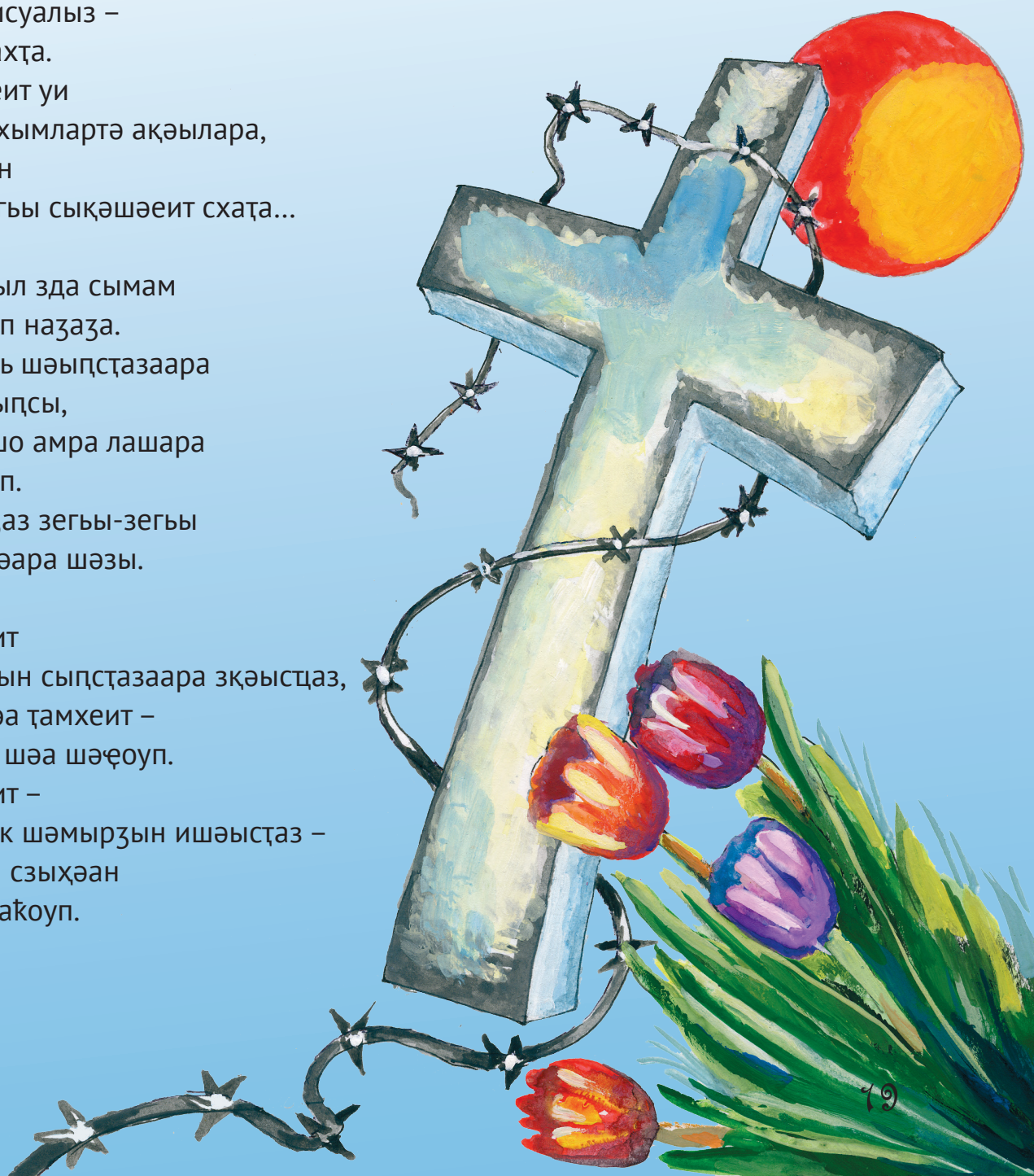
Сыуаажәлар, сқыта,
Шәынсыжьюеит аамтала,
Иаасыдгылт
Сызхымцо-сызтымцо зынза,
Дыцкәыноуп хәа шәсыхәацшуан –
Схатхат мышкала –
Абцъар аанкыла,
Снагылт сыгәгәза!

Исылшеит иҳажәлаз
Аға цәгә инкыларә,
Сацдамхт исуалыз –
Ахатца иуахта.
Дыцхасцеит уи
Уаха игәахымлартә ақәыларә,
Ацыхәтәан
Сызгашазгыы сықәшәеит схатә...

Сыцсадгыыл зда сымам
Сыцсацоуп назаза.
Шәарт зегь шәыцстазаарә
Иацоуп сыцсы,
Ишәхалашо амра лашарә
Сыцсацоуп.
Сызхымзәз зегы-зегы
Нсыжыт шәарә шәзы.

Сшәыхәоит
Ишәмырзын сыцстазаарә зқәысцәз,
Сгәыграқәә тамхеит –
Иахыкоу шәа шәфәоуп.
Сшәыхәоит –
Акымзарак шәмырзын ишәысцәз –
Убри сарә сзыхәан
Иреидгы бакоуп.

Хьзи-цшеик стахымызт
Изгарц еибашьрәлә –
Аибашьра-нибахра
Иалоузеи хьзыс!
Иалшон еакала –
Сынхар хьызла-цшәлә,
Аха
Шәарә шәтынчраз
Сынхоит еибашьфыс.

Валентин Кэағәаниа

Зина лҕыз

Ахәыцқәа, агәҕығь иакыз,
Азбахә шәасхәап Зина лҕыз.
Уи ҕьарантәи имаазеит,
Ишхәыҕыз лара илаазеит.
Хьзысгьы иалҕеит Ҕыз-ҕызына –
Зеипшыҕам аҕыз хазына:
Ахәы ҕәашза, ахәда ҕыхны,
Аҕыц ҕаҕья өежь еитҕыхны.
«Шьыжьыбзиа, аҕшәма Зина!» –
«Бзиара убааит, Ҕыз-ҕызына», –
Аҕсшәа еибырхәон гәыразыла
Зинеи лҕизи шарҕазыла.
Амзырха ааныжьны ицашам,
Амаамыҕьрагь ҕанатцашам.
Ашҕа иқәуп есымша,
Иацәшәо маҕоым ахыҕша.
Аеарбабон, ахәда ҕыхны,
Хьашаҕаша амҕәыжәоа еитҕыхны,
Агәашә шыҕоу бжьык анга,
Уахь идәықәлон «шшы» ахга.
Аха Зина лзы иразын,
Ихандеиуан лара лзын:
Шаанза идәықәлон заагара,
Заагарашьҕахь – лагара.

Илагар, ицон захра хәа,
Изахыр, ицон ҕәрхра хәа.
Иархуан ебыгала ахәыста,
Зегьы иҕьаршьон амуста.
«Ибжьоуп, ибжьоуп Ҕыз-ҕызына,
Зина лаазамҕа хазына.
Абас, шыри, ҕызк имшу,
Хашҕа иҕанда аиҕш зеипшу!..» –
Зәырөы ирхәон абзырзы,
Рылаҕш адхалон ахзы.
Зина лакәзаргь, агәра лгон –
Арахә-ашәахә еилнаргон:
Шьыжьла ажәхьара иазкын,
Иараз ажәхьара разҕын.

Арахә гәрлар хәылбыҗхала,
 Ртың иқәнәтәон иара ахала.
 Ашта аңссалон шыбжьон,
 Зина деигәыргыо илыжжьон:
 «Убас-убас, Қыз-қызына,
 Схахәы бырфын, сыхазына...»
 Аҗны иахын уи шахыз,
 Ақыз иаман иаҗахыз:
 Амгьал, ахәыз, ачарыц –
 Иамбар иңсуан уи аңыц...
 Аха, ных-ных, ирхәом баша:
 «Цәцашья амам иқалаша».
 Ғнак Қызына ашта итыцит,
 Бзана азыхь ахь имҗахыцит.

Иқанәтеит уа «қьаң-қьаң»,
 Ихәытәнашышыааит уа атқьап.
 Иагәаңхәзаап уи азыхь –
 Уа аҗарыхыт аҗарыхь.
 «Зейқәтәа-зейқәтәа» қанәтеит,
 Хзаарқәрылашыагы аҗеит...
 Ас – иахья, уаңы, уаңәашыҗахь,
 Дашыңоуп Зина: «Угыҗыы ашҗахь,
 Уахыызбарңоу, Қыз-қызына,
 Бзана шәарңоуп, сыхазына!
 Уәалагза хамзырха –
 Аура, аңбаара узырха!..»
 Ус иааңәажәеит Қыз-қызына,
 Зина лаазамңа хазына:
 «Зина, сбыңәоит аказы,
 Мап са сзыңәа ибымқразы.
 Сара исымоуп ахыхь-гәыхь,
 Сагоит ашҗағы агәғыгы.
 Ара иубои? – Аеңәароуп,
 Баазатә ықам, иңымңшәароуп.
 Сцароуп, сцароуп Бзана азыхь,
 Исхыңсаароуп ахыхь-гәыхь...»
 Ахәы қәашза, ахәда ңыхны,
 Аңыц қәқья җежь еиңыхны,
 Ицеит ақыз кәаталеиуа,
 Ахьхья-хьхьяхәа Бзана ахьлеиуа,
 Ицеит, ицеит, ицазеит,
 Уаха ахабарк қамлазеит...
 Иахьягы дыңшыми Зина,
 Ихынхәып хәа Қыз-қызына.

Ахәыңқәа, агәғыгы иакыз,
 Ижәбахьазар Зина лқыз?

Инна Җаңымҗа

Азынаҗа

Аирыз иахьяк зынаҗафын. Асасцәа ашҗа азна тәан. Аирыз азара тҗәыцәаа иқәгыҗьяауан, Ахмаҗыр авагыҗьюан. Аирыз нхышәтуан, Ахмаҗыр азы мырҗьяшҗьяшакәа асас инапы ианаркуан. Артқәа раан Ахмаҗыр азажәрақәа ахаштуан.

– Уи амфора җаирыз иазааигәоуп зынза шытрала! – ихәон уажәы-уажә асас дахь, Аирыз патула иалкаауа. Ақәа амузеи ағы иқоу, амфора захьзу, ө-маак змоу анышәапшьлых атоурых ихәон инымцәазо. Уи ифызагы уи имакуа, археологцәа ирыцшааз Цақәашьяа рҗацшьа ду азбахә ихәон. Иара иңычешәа иқазаап. Аха амузеи агәтәцәкья ишгылоу, ышә пқал шакуа. Еимарк цыңхьяза аңхалқәа ирыцлон.

– Иқалап хышә пқал акуазаргы Гьяқәашьяа рҗацшьа ду.

Уи инақәырццакны асас дахь, Амфореи Аирызи реиуара тоурыхла ишьақәургылар алшоит җәа азгәеиҗеит.

Ус, ахатә хынчыгәыгә хәыч, ихылҗа еицарса ихатцаны, иланарҗшыга дцәытыҗшуа, ассир иаҗазшәа дшызырфуаз, днарылаҗалт.

– Цақәашьяа хҗацшьа ду хәышә литрагы изеихами? Аха ишырхәо ала, иара арыц тарыҗсон. Ма аҗсыз рфаны, акәац тааны итарцәахуан. Уи адгыл итацаны измаз ар, шәымш аҗа амацәаз иҗеикыргы, акгы рыхуамызт. Рыфатә рыман, ржәтә рыман!

Ахатә хынчыгәыгә ус рзиуан ацарауаа, дара ак шырхәоз, иара җаки наҗшьигон. Аха ирхәалон, уи адырра мыцхәы ахымоу иахҗьоит җәа.

Аирызгы иззызырфәша рыуа

дарбан азымдыруа, ишьхьапш-кэапшуаз, инықәтцэраан, инхыкьасеит. Ахмацыр атҳарцәхәа икахаанза инатцгәан, акгыы ꞑамлазасшәа, иаариа-шеит. Аирызгы аґсы ааивнагеит.

– Хаи, сыґсындаз, сара соуп ари зхароу. Цәажәартахәыс иаахтаскын, – иааицәымыґхеит асас дахь, иширмыцхәыз дырны.

– Иꞑалома, ус шґаухәои?! – аґзаа ааилдыргеит хәпґшьазыхьаа.

– Уара аферым. Аирыз еикәурхеит! – игәырґон Акәапеи, ирышьтаґало. Хәпґшьазыхьаа гәаныла иахьырхыччоз шыта иацәыпґхашьон. – Исахахьеит, амфора ѱ-маак замоу еимақы-ґакны иныꞑәыргоит азоуп хәа.

– Хара хәы ѱ-маак ркыха змада? Узнапык ала аирыз укызар, егы унапала асаан ашәаза антаны иукызар ауп. Амшгаха хәмоума? – Ахмацыр ахәтагы гәырґатцәа, шыта азажәрагы агәалашәон.

Аирыз уаха иагыцәырымтцит. Асасцәагы рзыжәра мыцхә атцыхәа уа иааґцәан, ажәабжьхәарахь иниасит.

Асасцәа дәықәлон еипґш иаарылаѱит азынтцәа амцан ачаꞑәа Зежәымзар ѱажәеи аꞑәбар Мгәацәа дуи еибапꞑеит хәа. Зежәымзар ѱажәа ачараґы Мгәацәа ду иахыччеит: «Аѱы сара изжәуеит, уара умгәацәа иазхауеит» хәа. Мгәацәа ду ус ахәеит: «Сара истцәахуа хьыкгы уаґсам уара». Нас еибарґсын, шыоуқы агәарабжьараґы инеитархәон:

– «Зежәымзар ѱажәа уаха иадыруазеи, аѱы ыжәны атꞑьарада» хәа. Ачаꞑәагы даара игәамтуан, «Сара сыда цыхәа рымазахым, асасцәа анырзаауа» хәа.

Шыцкәара

– Уатцәы Шыцкәара хцойт нышәапшьытцхра, заа уееидкыл, – ахәеит Ахмацыр ахәылбыґеа, Акәапеии иареи азыхь ахықәан ианеипґырцуаз.

– Сеидкылами, стыхәа усгы есымша исыцуп, – ахәеит Акәапеи.

Тыґқаґ акәын Хәпґшьазыхьаа зегы анышәапшь ахьытцырхуаз, Шыцкәара аханы. Март мза анынцәоз. Анышәи иареи еилыцуеит рхәон убасқан.

Амшын иху

Ароман «Ахра ашәә» аҕнытә

Атаҕынжәга иахозшәә апақ-апақ,
Алҫа нықәырч Аҕәәҕа идәықәлеит ҕбак.
Азганк ала амрахәага иаңнын,
Уи ахьадыңхалоз ҫырак анын
Анбанқәә рҕәазны: «Чачба Наҳарбеи»...

Абар, днахәәахәуа апалуба агәта,
Дықәгылоуп иара Наҳар ихаҕа.
Ашлиапа ихоуп, исиуртук дҕабаҕа,
Даууп, даҕфархьуп, изара еихыкка.

Еҕьи Шабат иоуп, ахылңарч ихоуп,
Икәымжәы, икаба, деиқәшәә деилахәоуп.
Дааңсазшәә Шабат днатәеит настіхашәә,
Наҳарҕы иажәә даҕуп деицрашәә:

– ... Иац дааит Скориков, нас уара уизхәыц,
Бзыңҕа иалеирңарц дашьталт инапхыц.
Хаиңырцит... Ииҳәаз дахымңеит ңара...
Уи, Наҳар сакәзар, исырбап сара...
Аполковник ңхьатәә, абни анап ҫа...

– ... Судла ицәызгароуп, уаха мҫа збазом!
Ахарңь ауп акәымзар уахь сацәшәәзом!
Асуд ахь хәнеиха... Маңзак саагәәт,
Шаҳаҕра усзықәгыл... Сухәоит, Шабат!
«Абшьҕрала Асҕа Наҳарбеи итәуп!» –
Абриак ауп истаху, сарҕы суаҫуп.

– Мап, мап, шаҳаҕра ахаан исымуц,
Ахаан ңыртышала жьыхәҕак сымкыц!
Сузымдырузаап, иахьа еилсыргеит,
Аха уи ңьасшьом, машәырны иҕамлеит!

Аамтацэгъак ханылеит зегъ зыхэлабго,
Ажэйтэра халалра ниазаа изго!

Шэара цьоук уи аамта шэешэтеит зынзас,
Ацсыкымкымрагъы шытышэхит кэзшыас.
Уадызцалазеи Асца? Угэы ртынч,
Кьалашэыр акэымзи уабацэа рфынцы!
Шьтрала, хакла уара иутэуп иахьагъы!
Асца – иузалам акымзар акгъы!..-

Еитымхаз, амхацъырма итанарцэыз,
Уара, Нахар уеипш, амал иарцэыцэыз,
Зынза ирзылбаамдац, еимдырххоит баџцас.
Ахэ рыздырам хэа иртиуан зынзас.
Ацсы мацара иагыцыз Ацсны
Иара ахьз ахырхит – цэымгс ишьаны!..

Ашшыцхьызкэа еикэырчакэа еилаужьт,
Асца уналалан, цла шыапык нумыжьт,
Уаанза уабаказ, уахгазма, Нахар?
Уаџцсык имбацызт уирахь ухабар?
Иузбеит Гагра абагэаза кэауцарц,
Уаантэи Асцанза аихамџа ааугарц!

Ашактакэа ужырц, усхычча уцаххар,
Абарт зегъ улзыршо иарбан, Нахар?
Мамоу, уара умсит, снапала усшьуеит,
Уара узын цэгъарак, анцэа иахауеит,
Суркьаргъы шэытарак цъара исыграм,
Цса, иаасараза, сажэа ацыхэа ццэам!

Урыстэыла цшэам, аха, уазкрым уара,
Ахэаанырцэ банккэа урызцашт хара.
Цысхш угхарым, угэы иџоу калар,
Аха иахькылсуа уазхэыцхьоу, Нахар? –

– Нас иахъа исымазар амал рханы,
Уи иаанагома – «Истиуеит Ацсны?!» –
– Убригъ уасхэап, Нахар, уаатэеишь абра,
Цоуп, истахымыт уиак артытра!
Ажэларкэа рацэоуп, адунеи тацэым,
Бызшэала, кызшьала дара-дара еицшым.

Ацсуаа хаугозар – хара хтэы хазуп.
Хара ххазы аткыс азэы изы хразуп.
Хара хдунеи закэу, хапату, хцас
Иартым Америка еицшуп зынзас!
Ацсуа нхаф хныкэгагас имоу рахэуп,
Дафеа бзазашьяк – иара изы имыцхэуп.

Нацънатэ Ацсны баагэарала икэыршан,
Абаагэра – чеицъыкан, уи ала ихъчан.
Абаагэара агэашэаф асапат фан,
Еицамкуаз аламыс цацхас иазшан.
Иубоит, Нахар, хбаагэара шкэадаха,
Ианхэашалак изтахыда ацацха?!

Ахэынцқар ичынуаа знапы хану,
Хара хтэы иахэацшны, цкъа ирбарану?
Мап, мап, еижьягоуп! Хабзиабара, хцас
Ахаангъы игэартаран икам уафцас.
Нцэас, ныхас ирымоуп урт рматцура,
Уи ныкэны азыша иахэоит акэара.

Ацсны утиуеит хэа зуасхэазеи, Нахар?
Иабакылсуеи нас, угэы итоу калар?

Абахэ кылыжэжэан ашахтакэа ужыр?
Аихац тыц зымбацыз абнакэа урхыр?
Агбакэа ғыруа, азаакъхэа фытуа,
Хагафеа иажэлар, атыц еимакуа?

Аихалых дэықэлар абас итцысны,
Иалазом ашэтыш иафызоу Ацсны!
Уара уцаратра ахы тацсалашт,
Нахарбеи беиа хэа узбахэ галашт,
Цэхэи къантази аматц еицш итцысны
Агэы тахахан ирлагашт Ацсны!

Урт тах дыззымдыруа, цсадгъыл хэа змам,
Ршьапы харкъякъязаргъ ахыта иакуам.
Урт роуп иахъабалак ахэа зжуа,
Урт роуп иахъагъы нхафыжэлар зыршуа.
Дтауадыз, дынхафыз, уахэацш, Нахар,
Ишеишьцэоу гэатан рнапы еикэдыршар –

Кыр хаикэнархозар абри хаикэнархоит,
Мап анакэхагъы хара хцыхэа ццэоит!
Анхафгъы дуафуп, игэтасра атахым,
Аихъ халазцо рхэатэык хацатэым,
Избан, илымшози Зацшь-ица Омар
Акъахъба дникылар, игэшэымшэа ихэар?

Хазишьтоузеи Хацъарат дфыркъаса?
Омар дишьызар – ишэап ашьацса!
Урт еинраалатэуп, ауаа рыбз хэшэуп,
Дзакэтэ хатцоузеи?! Уи дзымбо длашэуп.
Милац гэазырхагоуп исахъа ицшра,
Жэытэтэи фырхатцоуп, уара умсит, уара!

Иахауеи, стахахгъы са схацагъы,
Акъахъба еицшында ацсуаа зегы!.. –
Шабат дакэымтцзо дхыцшылон амшын,
Амца дацнызшэа изамфакэа шын.
Нахар ишьтахъ инапкэа катцаны
Диашаза дгылан астал аханы!..

Цьума Ахэба

ЗГЭЫЗЕАНЗАМКЭА ИФЫРХАЦАХАЗ

Аибашьра ду аан икамло, уаф дызкэымшэо хэа икоузеи! Алахьеикэца-гакэа шеихаугьы, игэахьоу хагэкэа ааркэанданы, хзырччашагьы хпылалоит. Еихаракгьы уарччоит изхызгаз, иакэшээз ихата, ихы алаф алхуа ианузеи-теихэо.

Ақыртуа мпыцахалащэеи атарайи еибашьит гэгэалатэкэа декабр 3 рзы. Ашьжымтан асаат 9 рзы еицш аифахысра иалагаз, амш аанцэоны, асаат 5 рзы еицш ауп ахысра анеикэтээз.

Иналукааша аибашьоы, акомандир, Азфыбжыатэи ахатарпыс Беслан Квираиа БМП агацэа ишырцэигаз, иара убас хэатханы ишыргаз автоматкэа хэбеи аснаипер винтовкеи, иршьыз агацэа рхыпхьазара 20 ишреихаз ухэа, чыдала излацэажэатэу акоуп. Уажээзы арака зызбахэ сымоду даеакуп. Ауафы игэианзамкэа дышфырхатцахаз, цэгьамзар бзиа уаф дахыччом хэа, узырччаша, уагьзырхэыцша хтысуп.

Аракэаеы аганахьала Атара ианалала хагацэа, хаибашьцэа ахьмацфыз акнытэ, рышьтахька инаскьаны апозиция аанырымкылар амуит. Ампыцахалащэа рнапафы икалеит апсуа нхацэа рыонкэак. Амфа афыкэ афы инхоз акытауаа, зхы изахэоз, рыонкэа кажьны ицеит. Афашистцэа-архэыщэа аонкэа ирыоналон. Ирызгоз ргон, иаанхаз ахыбракэа, амца рыцрартзон.

Ишаанagara инхоз Латариак иашта интеибахэеит алыцэха реицш ицхлымуа. Апшэма итаацэа бнеитцахьан, ихата иеибашьуаз дреиуамызт, қэралагьы дмачмызт, аха зегь реиха дзыргэафуаз – абцар мыжда имамызт. Иман бцарк – зкалибр мачу, агьеко хэа изышьтоу. Итеитцо хэа имазгьы патрона зацэык акэын. Алыцэха еикэных иашта иантала, Алатариа игьеко ипатрона зацэы нтацаны, ибахчафы чықьрак иенаважьны иеитцэахит.

Днацшны ибоит агацэа икарто. Ицсахы пыжэжэоит, дшэагэышьом, аха абцар абакоу.

Саниацэажэоз иажэа иналеитцеит:

– Ирыздэылгоз дэылыргеит сыоны. Итадырцэит. Пытфок пхеибатца агэыларатэи аонкэа рахь ицеит. Иаанхеит жэафок ракара, скэаскэагьы сматуртагьы амца рыцрартцеит. Хапыцла анышэ сацхауеит сахькажьу: хазжьаз, хазнапхаз, хабцардазтэыз, зегьы шэынхаракэа абас иццышэхо, шэызкэатыпцэкэагьы Апсны икамло хэа ашэира сафын. Сшьа злазуа сымазар, стахаргьы усума. Алаба иафызаха исывоуп сгьеко. Патрона зацэык тоуп.

Баша сөйдсүршүеит, уаха акгы. Ах, санцслак абарт шөылагырз смоухгы, абри ускан искиндаз! – иавтомат ааникылеит ионапык рыла. – Анцэа ды-
коуп, уара! Смыхэхээрц, сөы снапала еихагэо, схи сызнымкылакэа, сыцкья-
ны сыхэхэо срыжэымларц ачыккэа снапы нарылакшо сыекагэаны сахь-
кажью, анцэа ихэара сафуп: «Сыцхзаша мцуразтэыз, сынхара ццышэызтэыз,
хшынтаацэоу оныда-гэарада адэы хакэзырхаз, ршьак камтэакэа, еибганы
сашта итумыжбын, ухышыьаргэйтца сакэыхшоуп», – хэа.

Сгэаныла сахьцэажэогы, сыбжыы алыцэха ирахар хэа сшэоит, аха иубо-
ма, зхышыьаргэйтца сакэыхшоу, иасхэоз иахаит.

Скэаскья амца шакра ианыоак, алыцэха еицыз ркынтэ азэы даангылеит,
егьырт аанда инхибахэан, рөызцэа рахь агэылара ицеит. Ари иаанхаз ишьа-
пкэа еимырфафа, имгэацэа кылышышы, иавтомат кны, кантаруазла деи-
бытаха афеахэа абылра иафэу сыоны дахэапшуеит.

– Аифахысра хэфуп, уара, атэыла бгоит. Шакао хакада, 30-оык хаказам,
избанзар аены хыцъарала ихажэлеит Атара, – Алатариа иажэа аамидеит
акомандир Беслан Квираиа, – автомат змоуи измами хзымдыруа хакоума.
Ажра сахьтаиоу, сышытахькала азэы автомат кны дааиуеит. Дааигэазаны даа-
хавалеит, ибжыы наиргеит: «Уара, сшэыкэыхшоуп, абри ала ахысшыа сшэыр-
ба», – ихэеит. Деилапсаз цыысшыеит. Ихабашьюа хагацэа 200-оык иреихауп,
р-БМП хысуеит, рмашыына ду цаажэан, амца ацроуп, ххьатцру, хшеибашьюа
хтахауоу хаздыруам. Ари ауао автомат ала ахысшыа сырба хэа сикит. «Уара,
сукэыхшоуп, алаф схэо цыушыоума, атцхашьей акылцшышыей сара избап, аха
архиашья, амагазин акы анынцэалак егы аташыа...».

– Исымкыцызт, уара ахаан ари афыза абцъар. Узырфы, – иажэа инацитцеит
Алатариа, – илахь кылкааны, аца скылцшуа, сгьеко апатрона зацэы антсы-
ркья, сшэакъазан, сөышытасырцзеит, дазымгар, иавтомат афеаирхашт. Схи
ныцсырхэхэан, саанацшит, скыртца деизкья, игэы оарханы, ашта дыкэжбуп.
Сышытууааны сөатцкьян убас сыоит, санихаххыз, автомати акантаруази
анихыспааз, сышытахька сытрысны абнаршэыра санасыз хэа акгы сгэа-
лашэом.

– Автомат нхарак ахтнитеит, – феааитит еибашьоык.

– Имцума, уааи, дад, сынхара зегы блы, амала автоматк сыт, – ихэеит
нхаоык дахьгылаз.

– Шака шыкэса ихыцрыз иушыыз, – снаиазцааит.

– Ихыцрыз, смаца диқэлазар каларын, – ихэеит Алатариа.

Абас еицш ауаа змоу амилат, хмаиааир калазом, схэеит сгэанала, Ата-
ратэи анхао бырг сизхэыцуа.

Декабр 5, 1993 ш., Атара

АНАШАНА ЛХАМТАҚӘА

Алакә

Дыҕан-данын зны пхәысеибак, уи илыман ыыңа аңацаа. Аиҕабы лан лхы аахцаа илхагылан, уахынарыхәаңшуа иузеишымдыраауаҕынза иеиңшын ани аңаи, ҕазшыалагы дара ракәын еишдыраашыа змамыз – дыхжәан аңа, ләыртәахәны адәы дықәын, аҕыҕыҕәа дыцхауан.

Аитцбы лакәзар, зыңстазаара иалцхъаз лаб дааугәалалыршәон уажәы-уажәы, ләабызшәа хаан, зным-

зар зны луа уашыамызт, лхәа уашыа-мызт, арахь аңшзарагы дыкны дагон. Ауаа есымша дара иреиңшу роуп бзиа ирбо. Убри азы акәхап, ан лыңа еиҕабы мыцхәы бзиа дылбон, аитцбы дналәаңшны даанхомызт. Иахыа хәлаанза аус ллыруан, тәамшәахә аалымтазақәа длырхысхысуан, амла дакыр, днаганы хазы аматуртаҕны дналыртәон.

Егырт лусқәа зегы рнашсангы, аитцбы мышкы шынтә азыхь ахь ддәықәылтон, уахь уназарц азы шбаҕа саат амшәа уқәхон, дызтазгы аарлахәа ишытылхуаз пхал дук акәын.

Зны, азыхь лыңхал ацакны дышгылаз, пхәыс ааңса-карауарак азы ллыржәырт лхы аалықәылкит.

Атыңа, уи лажәа шбамтәкәа, акәа-пей азы инатакны, иаатыршаны, аңхәыс лахь иналырххейт.

Апхэыс ҫамҫақәак лжэын, лхы даа-
 ҫахан даацәажәеит.

– Бара убасқак быбзиоуп, убасқак
 бгәы аартуп, иразуп, бҫабызшәагы
 хаауп, гәаларшәагак аҫасабала хамтқак
 набыстанда хәа саақалеит. (Иҫоу уи
 ауп, ари анашана пхәыс лакәын, аха
 қыта пхәыс башак ләаалеипшылтәит,
 иара убри ала еилылкаарцгы лтахеит
 ари атыпқа илзырхәо абзиарақәа дры-
 лақоу, дрылақаму.) Абар сара хамтас
 ибыстар истахугы: иахьарнахыс бара
 иабҫышәшәо ажәақәа зегы ишәтыш-
 ха инкапсалоит, мамзаргы ибырлашха.
 Абзиараз!

Дхынхәит атыпқа аҫнықа. Уа
 дзықәшәаз, иқалаз аиҫахәатә анылба,
 ан лыпқа дытцаауа ләаалхеит.

Апқа днавала-аавалан акәымкәа,
 дахымыҫхәакәа азыхь ахықәан иқалаз
 зегы аартны еиҫалхәеит. Убри аамтаз,
 дцәажәонат, ажәацыпхьаза ашәтқәеи
 абырлашқәеи ләышәшәон.

– Ус анакәха, – лхәеит ан, – азыхь
 ахь ддәықәысцароуп сыпқа еиҫаб-
 гы. «Бҫаахеи, Фаншон, ләы ааихыл-
 цыпхьаза ләы итышәшәақәо ббап!
 Ибтахзами баргы абас еипш иҫоу
 ахамтақәа боурц? Зынза амац ауп уи
 азы иаҫаху, инықәыршәны азыхь акны

бнеироуп, апхәыс азы данахәалак, бҫе-
 рхааны уи илҫаху лзықабцоит».

Рацәак илҫахымкәа, лееиқәырцс
 ләыналхеит апқа еиҫабы азыхь ахь.
 Архәара давсны уи данаахықәгыла,
 лара лахь даацәыртцит еиқәҫаб еи-
 лахәаз пхәыск, иаразнак азгы дахәеит.
 (Уаанзатәи анашана пхәыс лакәын ари,
 аха уажәазы принцессак лыҫелеипшыл-
 тәит апқа еиҫабы ишырхәо еипш, ллеи-
 шәа цәгыоу ицәгыаму аилкааразы.)

– Сахан арахь сзааз зык абабсы-
 ржәри хәа аума, бара бтәала? – лхәеит
 апқа еиҫабы деицраланы. – Уаха ус сы-
 мам, убри азы саазаап!

– Ишбаҫәоу ала ацәажәашьа
 бақәшәом, – лхәеит анашана пхәыс
 ләыртынчны. – Досу ишиаҫәоу ала из-
 нықәатәуп. Бара иахьарнахыс бҫы
 ииаҫшәо ажәақәа зегы маҫқәаханы,
 дажәқәаханы иаақалоит. Абзиараз!

Лыпқа еиҫабы дзықәшәаз аиҫбы ил-
 хароуп хәа ақәылцеит ан, лҫақкәымкәа
 раҫәангы уи дналзытқьеит.

Зан илрырхаз аиҫбы деиханы бнакы
 ләалҫеит. Уақоуп уи дахылықәшәаз
 арақатәи ах ду иҫа.

Апшза даашьтпааны пхәысс
 ахтынахы дигеит арпыс, иаб иахь.

АЦӘҚӘЫРҢАҚӘА ИРЫЛӘУА АБЖЫ

*«...Уымца харҗны усшәында, ных, сҳәарымызт, Аңсны!
Уымца гәағьгы усығразаит, сгәығра җымҗааит, Аңсны!..»*

Азқьышықәсақәа ирықәлоуп аңсуа жәлар рҗоурых, азқьышықәсақәа ирықәлоуп рахәрашәагьы...

XIX ашәышықәса... Аңсны.. Игәыҗкаагаха игьызуаз аңхьарца абжы ажәван агәы кылнатәон. Шәеикәарак зхатәаз дгьыл җшьяк, амацәыс ықәкәашон уажәык. Мчымхарыла злахьынтца иандыршәаз, рнышәнапқәа рартмаққәа иртаңсаны, тәым дгьылк иаззон. Ғақхьа аңышәара ду иаамтан.

1877–1878 шш. рзы Аңснынтә ихдыртәаз аңсуаа дрылан Омар Беигәаа иабду Хасангы. Хасан дынхон Самаҗахәы анаҗс ишъҗаз Абжьякәа ақыҗағ.

Иара Омар ихаҗагы Абжьякәатәи аңсуа хәа акәын ихы ишазихәоз. Иабшьтра дахцәажәо, уи иазгәеитон: «Саб – Баирам. Баирам иаб – Хасан. Хасан иаб – Маң. Маң иаб – Мамагәыл... Баирам иңхәыс, сан Шамхан, Мкыд лыхьзын. Баирам иан, са сандыу Ладариаңқан. Аладариаңқа данҗсы, Кчын-ңҗа дааигеит. Аңсны иқәҗыз сабдыу Хасан иауп. Уи дынхон Абжьякәа...»

Ускан Ақәантә ихдыртәаз аңсуаа, Қьефқьен хәа изышьтоу аҗыҗағ изхьҗит. Амҗеи ачымазара бааңсқәеи идыргәақхьаз арыцҗақәа, зықьыла антәара иаҗын. Уа иқаз идуум аҗаңы, шәышыла хьҗақьыртәси, җсеикәырхагаси ироуан. Иахьагы ауаҗы илаңш иҗашәоит уи аамҗаз аңсуаа иқартаз аҗаңы аҗныҗқа еикәхаз антәамҗақәа.

Аҗаңы инацәыхарамкәа иқоуп анышәынтрақәа. Уи аҗыҗағ шәышыла аңсуаа рыҗсыбаҗқәа анышә иамадоуп. Анышәынтрақәа рыҗшаара зылзыршазгы Омар Беигәаа иоуп.

Ускан атәым дгьылағ зыҗсы еикәхаз аңсуаа, ирылан Баирам Беигәааи Шамҗа Мкыди. Қьефқьен еибадырыз, ашьҗахь, арт ашыҗьягь рыҗстазаарақәа еилартҗеит.

җхынгәымза акы, 1901 ш. Баирам иҗаацәараҗы аҗеи диит. Уи Омар ихьзыртҗеит. «Беигәаа Омар. Сиит 1901 шықәсазы, җхынгәымза акы. җыркәшәала иахьзуп ақыҗа Ефҗени Хәҗыс Сулеиманбеи қьиошы, аңсышәала ма Ашәы Хәҗыы иқыҗа, ма Ашәаа рқыҗа...» – хәа иҗуан Омар иавтобиографияҗы.

Иазгәатәуп, Омар Беигәаа дышхәыҗыз инаркны агәыртқәыл чыда шимаз. Уи гәазҗаз ашаңсығ еинрал Рашьыҗ ефендии уи иңхәыс Чанңҗа Хасибей аңсуа нбан ажәытәосмантә алфавит шьаҗас иаҗаны ашьақәыргыларазы аусура дадрыҗхьалеит. Ускан Омар жәаҗа шықәса ракәын ихьҗуаз.

Абасала, Омар дышқәыңшаз инаркны аңсуаҗҗаара иҗезикуан. Абри аамҗазы уи игәаңҗыхәаны ажәеинраалақәа рыҗрагы далагахьан.

Угәы амырңшаар ауам 1918 ш. ииҗыз "Ах, угәаны сыҗсында – сааугәыҗаукрын, «Колхьида» захьзу ажәеинраала. Ари ажәеинраалағ иубартоуп жәибжь шықәса зхьҗуа арҗыс ибла иамбац иңсадгьыл дшазхьаауа...

Омар Беигәәа атарадырраҕе раҕхьатәи ишьаҕақәа реихгараҕы анырра ҕәҕәа ҕаитцон Ҙҕалапыуа Шьрынгы.

XIX ашьышықәса антәамтаз Ҙырқәтәыла инанагаз аҕсуаа акыр ртагылазаашья уадафын. Имариамызт атәым хәынтқарраҕе ахныҕәгара. Аха еҕа уадафара рхыргазаргы, амшын нырцәгы хажәлар ирылиаауан зыхьз нагоу атәицәа. Урт дыруазәкхон Омар Беигәәа.

Диузцәатәи ашкол даналга ашьтахь, Омар Едырнатәи алици дталоит. Араҕа дызхысуаз аматәарқәа зегы бзианы ицааиуан.

Ускан, Ҙырқәтәыла азҕлымхара ду аман абнатә нхамфә. Ари аусаҕе Омар Беигәәа аихьзара дуқәа ааирцшит. Изныкымкәагы, қәҕиаралатәи иусуразы далкааны ахәынтқарратә хамтақәа ианаршьахьан. 1920-тәи ашықәсқәа рынтәамтаз, Омар Беигәәаи Мураҕ Иаҕани еибадыруеит. Ускан Омар 29 ш. ихытуан, Мураҕ – 14 дыртагылан. Ха хьынза иаазеит ари ахтыс иазку Мураҕ игәалашәарақәа.

«...Аҕхьа ханеикәшәаз, иара зегь раҕхьа иргыланы дзытцаауаз Кавказтәи абызшәақәа рпроблемақәа ракәын, лымкаала аҕсуа бызшәа апроблема. Атоурых инадхәаланы иара итцәауан Мессопотамиеи Кавкази ажәларқәа реимадара. Хьеттәи, Ассириатәи, Шумертәи, иара убас аламит бызшәақәеи кавказтәи адиалект хкқәеи реизааигәара ашьақәыргәҕәара хықәкыс иман. Уи акымкәа аартра шьахәқәа ҕаитцеит...»

Мураҕ Омар ртафыс дигхьазон. Ашьтахь, уи дазыгәдууа, иазгәеитон: «Сара, хәарада, ахааназ саҕсыуара сацәызуан Омар Беигәәа иакәымзар».

1930-тәи ашықәсқәа инадыркны Ҙырқәтәыла иаланхоз зхыҕхьазара дуумыз ажәларқәа ртагылазаашья акыр иуадафхон. 1934 ш. Ҙырқәтәыла аихабыра ирыдыркылаз азакәан инақәыршәаны, ахәынтқарра иаланхоз ажәлар мацқәа зегы, атырқәцәоуп хәа иҕхьазан. Ари ақәцара амшын нырцә инанагаз аҕсуаа ааха рнамтар ауамызт.

Иуадафхон аҕсуаа атәым дгьылаҕе рбызшәеи, ртасқәеи, рмилаҕтә хдырреи реиқәырхара. Аха ари аус иахьынзаилшоз дазааҕсон Омар Беигәәа.

Атәым дгьылаҕе, аҕсуаа мызырц, рыхдырра ҕымцәаарц азы, Омар Беигәәа илиршоз шьардан... Хтоурыхи, хбызшәеи, хмифологиеи инартәуланы итцәаны, адунеиаҕе зыхьз нагоу атцарауаа ирызнеигон... Уи алагы аҕсуа жәлар ртоурых азқьышықәсақәа ишырқәлоу ааирцшуан. Иахьагы, атцарауаф иусумтақәа ирыҕхьо уи иадымгылозар, иамазкуа дыҕам.

1936 ш. Омар аҕаацәара далалеит. Уи иразҕы иалашәаз Шьяаиан лыхьзын, Кәарциаҕхан. Пшь-фык ахшара раазеит.

1940-тәи ашықәсқәа инадыркны Омар аполитикахь дыиасырц изныкымкәа иабжьыргахьан. Ускантәи аамтаз Ҙырқәтәыла ицәыртцыз апартиақәа рхатарнакцәа ихәон, реиҕекаара далаларц. Урт иртахын ажәлар рҕеи зажәа рхылнадоз ауаа. Омар иусурала, усеипш ахьз ду ирхәхьан... Аха аполитикахь аиасра мап ацәикит.

1964 шықәсанза Омар Беигәәа абна-нхамфә анцьныр изанаат ала аус иуан. Ашьтахь тәанчара дцеит. Убри инаркноуп аҕсуатцәара аус еихагы мөхаки тбаала ихы аназикыз.

1969 ш. Омар Беигәәа раҕхьазакәны амзар еиқәиршәеит. Уи аан ихы иаирхәеит атырқә графика. Аха ари амзар иаман чыдарак.

Ара амзақәа зегы аҕсышәала иарбоуп, уи иначыданы, даҕья цыҕхьаза асахьақәа ацуп. Амзараҕе иахдылоит аҕсуа литература ашьатаркфы Дырмит Гәлиа ифотосахьагы. Омар изы ари аусумта акратанакуан, раҕхьаза инапы итихыз шәкәны иҕхьазон.

1960-тәи ашықәсқәа инадыркны, Омар Беигәәа еиуеипшым архивқәа рҕеи мөхаки тбаала аусура хациркуан. Атцарауаф араб бызшәеи, аҕам бызшәеи, ажәйтәтәи осман бызшәеи, иахьатәи атырқәшәеи ихатәи бызшәеипш идыруан. Урт абызшәақәа рыла атцара итцахьан. Ари атагылазаашья иабзоураны, уаанза аҕсуа атцарауаа ирҕыхамшәацыз ахытхьыртақәа цәыригон. Стампыл, Топкапы архиваҕе, Омар, ажәйтәтәи аҕсуа бираҕқәа зныз асахьақәа иҕшааит, иара убасгы, урт ртоурых аазырцшуа афьратә хытхьыртақәа иҕыхьашәеит. Уи иначыданы, VIII ашьышықәса иатцанакуа, раб бызшәала афьра зну аҕсха Баҕа имхәыркнаҕа хтоурыхаз ицәыригон.

Омар Беигәәа – Мет Чынаттыҕәа Иззет, Фаҕкьери Шәаныуа, Исмаил Беркок, Мыстафа Бытәба реипш иҕаз Кавказ ажәларқәа ртоурыхи ркультуреи зыфхьаз атцарауаа русумтақәа дрыҕхьон.

*Омар Беигәәа Аҗсны данаҗааз
итыҗыыз афотосахыҗаәа руак*

Иҗан хаҗала дзыҗаауазгы. Мыстафа Быҗәбеи Фаҗҗери Шәәныуеи җыагылаҗәәс, рҗаҗәәс иҗхыазон. Омар аҗы аниҗлаҗ, дара идирибон, ргәәанагара хаҗыр ду изаҗәын...

Аҗәым дгылаҗ аҗсуаа рмилаҗтә хдырра еиҗәдырхарҗаз, иара убас, еиҗаараҗәак рымазар аҗәын. Адернеҗ хәа изышьҗоу акультураҗә хейдкылаҗәа раартра аусаҗ Омра Беигәәа ихәҗа ду алаигалон.

1967 ш. Омар Беигәәа избахә Аҗсны ирдырыртә иҗкалеит. Ускан ажуриал «Алашараҗ» иажәеи-ириалаҗәа кыҗҗхыи. Адырҗашыҗәсан, аҗсуа җарауаа: Гьаргы Зизариа, Зураб Аҗба, Вианор җаҗлиа, Владимир Аҗзба җыркәҗәыла иаҗааит. Ускан Омар Беигәәаи гәыҗҗык аҗсуааи рҗылеит, еибабеит.

Омар Беигәәа зымҗахак җбааз, җҗарадырратә дунеихәәҗшышьа җаулаз җарауаҗын. Жәларык рхысдырра аҗҗараҗы, ихадаҗәоу хыҗҗыртәҗәәны дрыхәәҗшуан: ажәлар рхәамҗәәеи, рмифологиеи, археологиеи. Аха зегь рааста ижәытәу хыҗҗыртәны иҗхыазон абызшәа. Зыигы Услар иазгәеиҗахыан, жәларык рҗоурых аҗҗараа рбызшәала уалагар шаҗәу. Омаргы җыҗла адунеи аҗарадырраз аҗсуа бызшәа алшараҗәа ааиртуан.

Омар – Месопотамиеи, Мысреи, хаттааи рҗоурых дазҗлымхан. Абырзенҗәеи, аурымҗәеи, арабҗәеи ухәа ажәытә уаажәларраҗәа – рбызшәеи, рдинҗәеи, рмифологиеи җиҗаауан. Урт аҗсуаа рҗоурых иаҗирҗшуан. Иагыибон еизааигәаз, еишьашәалаз шмаҗмыз...

Аҗарауаҗ, Кавкази, хаҗала Аҗсныи, аҗсуааи ирызкны адунеиаҗ иҗрыжьхыаз аусумҗәәа дрыҗхыахыан.

Омар – Ажәытәтәи ирагылареи, мраҗашәаратәи атәылаҗәа рҗоурых, рантропологиа, рархеологиа, рбызшәәҗәа ирызку еиуеиҗшым аусумҗәәеи, ажәарҗәеи еизигахыан. Абиблиотекәа ду еидикылахыан. Аҗарауаҗ иагыазгәеиҗон: «Аҗсны аҗоурых иазку, шамахамзар, сара исымам егыҗкам».

Омар излаиҗхыазоз ала, Кавказ иашыагыҗу ажәларҗәа, ажәытәан, рзеиҗш хызы «АС» аҗәын. Ухаҗы иааугаша, иахыагы аҗсуа кәашаҗәа иазымхыҗҗәа «ас-саа» хәа рыбжы дыргалоит. Избан, изыҗхыозеи уи? Егы аамҗа җаргы – ашьа ахы адыруама? Аҗарауаҗ, ажәәҗ «АС» иахылҗыз атапонимҗәеи, аетнонимҗәеи җҗааны, еиҗирҗшуан. Дагызааиуан абаско-керкет аҗсуа-захәуа бызшәәҗәа ажәытәан шыҗаҗк шрымаз, даҗҗашәк иахылҗны, анаҗс маҗ-маҗ еидыҗны иштәырҗаз...

(Иаҗу ыҗоуп.)

Алионеи Иуанеи – ешьей ехъшьей

Аурыс жэлар рлакә

Инхон-инцуанлыгажәыкиҕакәажәыки. Урт ирыман зҕабки чкәынки – Алионеи Иуанеи. Рани раби нкаҳаны ианҕсы, Алионеи Иуанеи тынхадаха агәысакара иаакәхеит. Алиона усуртак сзыпшаауазар хәа лҕыналхеит лашья Иуанагы длыманы. Дәышкәаҕзак икәланы ишнейуаз Иуана азба дакит.

– Сахәшьа хәычы Алиона, сара азба сакит.

– Иаачха, сашья хәычы, аҕеҕ аҕынза хназап.

Ицеит, ицеит, акырза инаскьеит, амра жәәангәахы иhaledит, аҕеҕ аҕынза харахеит, аҕхзы рылхәаҕа идәыкәлеит. Инаҕшын, ажә ашьапышьта азы ҕатәоуп!

– Сахәшьа хәычы Алиона, ашьапышьта иҕатәоу азы снаҕыхәоит!

– Иумжәын, сашья хәычы, ухәысха уаакәгылоит!

Иахәшьа илхәаз ааирхәит Иуана, рымәагы инацыртцеит. Амра жәәангәы икыдуп, аҕеҕ хароуп, иҕсылмыткьеит, аҕхзы рылхәаҕа ицоит. Рылаҕш нақәшәеит аҕма ашьапышьта, уи азы ҕоуп.

Араҕа иахәшьа илхәаз ихахы иаимгеит Иуана, днышьамхгылан азы ижәит, иара уи акәхеит, дзысханы аҕрымхәа дынкаҕеит.

Алиона лашья хәычы икәҕыҕра даҕагеит, аха уи ахәҕыҕан азыс ыәуа

иналышьҕалеит. Алиона днатәаны акыжыхәа аҕәыуара днаҕагеит.

Уи аамҕаз малуааык длаәсны дышцоз, даагәаҕаны ибжыы аалыкәиргеит: «Бзыртәыузеи, ибзыҕалазеи, ахәычы ҕшза?» Алиона дзыкәшәаз арыцхәратәы неizeиталхәеит амәасәы. Уи ус даацәажәеит: «Ғхәысс бсыцаала, сара

снапы быкэыргыланы бызбалоит, бы-
блахкыгаха беиласхэоит-беиласцоит,
ари азысгы хаманы хцап, еснагь хаа-
игэара икэзаап». Алиона днахэыц-
аахэыцын, амфасфы иажэа дазыразхеит.
Хатцеи пхэыси шыжэбац еицынхеит-
еицынтит, азысгы рааигэа икан есқын-
гы. Ёнак уи амалуаф-ахэаахэтфы афны
дыкэмызт. Дахэанагаз уара идыр, убри
аамтазы цынышк даакылсын, Алиона
лпенцыр дацагыланы, зталара еиц-
царц лыргэыбзыгэра далагеит. Алиона
уи дакэшахатхан, иеиманы азиас иаа-
хыкэгылеит. Иара убрэцэкэа, азиас
ахыкэан, ацныш днышьтасны хахэ дук
лыхэда инахатцаны Алиона азы далтеит.
Лара лакэзар, Алиона лхатапсаца лакэ-
ны даакэгылан, азы иалтаз лымацэакэа
лышэцаны, зыфны-згэара еихачаца ин-
хоз рахтынрахы даахынхэит. Ари ац-
ныш шлакэыз уафы изымдырзеит.

Азыс затэык иадырит арахь дшаа-
нагаз. Ахы акэыжыны, иакэшэацэганы
иаатэеит. Акрамфо иалагеит, акрамжэуа.
Шыжэлеи хэылбычэалеи азиас иавар-
шэны аныкэара хтанакит, усгы абжы
наргалон: «Алиона, сахэшьа хэыцы,
беиха, бызса, бааи арахь, акэарахы!..»

Ацныш апшэма иргэыбзыгэра дала-
геит, ари азыс шыта икэгатэуп, ишьтэуп
нак хэа. Акраамта иуамызт, иеирххон,
ари афыза арыцхара дацаларц итахы-
мызт амалуаф. Агэгэахэа амца еикэца-
ны, акэаб дукэа ршны, ахэызбакэа ца-
фыруа ихны... Абас ухахы иузаамгоз

адцакэа калтон ацныш. Арткэа зегы
захаз азыс ыфны ицеит азхыкэ ахь, иа-
гынатэаны уа цэара гэак ашэаны иаа-
цэырнагеит:

– Алиона, сахэшьа хэыцы!

Бызхытц, бызхытц арахь.

Амца еикэуп агэгэахэа,

Акэаб дукэа ашра иафуп,

Ахэызбакэа цафыруа ирххэеит,

Иахыццакуеит сышьра!

– Ех, сашэа хэыцы Иуана!

Азатцахь исыхоит ахахэ хьанца,

Ахаскын шаха сшыапкэа ирыкэшеит,

Сгэы икэхаит апслымз фешэра!

Ари иахаит апшэма, амалуаф.
Ажэлар еизыргеит, еибартцысны азиас
ахь идэыкэлеит, иахэнеиз акаца дукэа
лтажыны Алиона арахьдаатыргеит. Ахахэ
хьанца лхыхны, азы кэеикэеи дылтаргы-
ланы дкэабаны, лытцкы пшза лышэцаны
даацэырыргеит. Алиона дшыкэаз атцкыс
дыпшзахеит, дыссирхеит. Ари збаз,
згэыргэара хэаа амамыз азыс, хынтэка
ишьтыцаны, иаахэны иахынкацаз Иуа-
на иакэханы иаакэгылеит.

Ацныш лакэзар, афы атыхэа дна-
дырхэалан, адэеиужь иныкэыртцеит
нкылашьа амамкэа.

САРА САЗГЭДУУП СХАТЭЫ БЫЗШЭА

Ацсуа бызшэа – ари сара схатэы бызшэоуп, уи акы иаламѡашьѡ бзиа избоит. Амилацкэа зеггы ирымоуп абызшэакэа, убарт реицш ацсуаа харгыы ихамоуп ицшзоу, ейхышэшэѡ ицо ххатэы бызшэа. Хбызшэа иахтнагахьеит агэафракэа рацэаны. Иақэлахьеит агацэа идырзырц хацсадгылы хбызшэеи, аха урт ирылымшеит рыгэтакы анагзара. Хабацэа, урт рабацэа жэйтэнатэ аахыс ихычо иааргоит, иахья уажэраанза еиқэырхоуп.

Хбызшэа знапы иану изызхауа ахэыцкэа хауп. Истахуп зеггы рбызшэала ицэажэаларц, уи хацхьяка хацстазаарафэы амѡа иаша хақэнацоит. Сара сбызшэа сазыгэдууп, уи ала сцэажэоит.

Шэааи, нас, сѡызцэа, хэыцкэа зеггы хцэажэалап, ихарбеиап ацсуа бызшэа!

*Аманда Амч-цха,
Д. Гэлиа ихьз зху Аќэатэи абжъаратэ школ №4 айафэы*

АПСАДГЫЛ АБЖЫЫ

Хара хмилац жэйтэнатэ аахысгыы, асаби инаиркны абырг икынза иахзызауан хацсадгылы хбызшэеи рлахынца. Хацсадгылы афэы иќам дгылы ъытќ хфырхацэа ршыа цќья ахыќатэам. Убри азы ицшыѡу псадгылыуп хэа ипхъазоуп са сыцсадгылы! Ипшыѡу бираќуп иахья хацсадгылы иахашэыршэыруа аиааира абираќ!

Уи гэадуроуп сара сзы. Ус шаќэуггы, сгэы снархьеуеит хфырхацэа гэымшэакэа рыцсы ахтынцаны еиќэдырхаз хбызшэа ишахэѡу иахьяхзымхэѡ.

Сыцсадгылы аѡурыхи сыцсадгылы ацеицэа рфырхатцареи схатэы бызшэала ахыхэаэа ианысзымхэа, сапсуоуп хэа ахэара сацэам. Апсадгылы бжыыс иахоу хара хбызшэоуп.

Иќабуп, сашыцэа адауацшыќэа,
Сыцсадгылы иахазцаз абжыы!
Шэааи, хаицфакны, сѡызцэа,
Ихаргап ацсышэала хабжыы!

*Леон Ахэба,
Д. Гэлиа ихьз зху
Аќэатэи абжъаратэ школ №4 айафэы*

АИААИРА МШЫ АХАТЫР АЗЫ

Адсны Ацынцтэылатэ еибашьра Аиааира 25 шықәса ахытра инамаданы, Очамчыратәи абжьаратә школ №4 ағы ишьақәыргылан ашықәсан имѡагараны иказ ауснагзатәқәа рсиа. Уи хацыркын «Ацынгыла змоу ацәахәа» ахысра ала. Ашкол аштаҕы арра азыҕацара арцаҕы Р. Цәыцьба инапхгарала иргылан ацынгылақәа хәба: ишьтоу акәыркәа ртысра, ақды ақәсра, ашаха ақәныкәара, алабиринт абжьысра, илаҕәны еихдоу адач-хьацарч ацәытсра.

Агәырҕаратә ныхәа аартын Ахәынтқарратә бирак ашьтыхрала. Анаѡс ашколхәыцқәа ажәеинраалақәа ирыцхьейт, инарыгзейт ацсуа шәақәа, ацсуа кәашара. Абартқәа рнаѡс ирылагеит аицлабрақәа.

ѡ-гәыцкны ишаз аитцбыратәи аклассқәа ықәгылейт ацәахәаиаша. Ацсадгьыл ахьчаѡцәа хәыцқәа инеибейпшны еибытан ар маҕәала. Агәыцқәа «Нартаа», «Абрыскыыл» ркомандаҕацаѡцәа ашкол адиректор ацсышәала арапорт ирҕейт «Ацынгыла змоу ацәахәа» ахысра ишазхиоу ала. Агәыцқәа рҕацхьа дцас икәгылан, иахьынзалашо, ацәахәа ахысра аамта мацны ақәырзра. Аицлабраҕы агәыц «Нартаа» жәасекундк рыла ацызжәара рыман, аиааираҕы ргеит.

Аитцбыратәи аклассқәа рнаѡс, еиндатлон аиҕабыратәи аклассқәа рцаѡцәа. Урт ирзацдан даҕа цынгылак – ахысра. Аицлабраҕы, хәарада, дкалоит иаиааизи иацахази. Араҕаҕы ацызжәара згаз агәыц ианашьан ахраҕа. Абасала, ихыркәшан аенытәи аныхәа.

Абжьааҕны еицшымкәа ирхиаз ашкол аштаҕы, ахра руан аибашьра аветеранцәа, аҕаацәа, иаацхьаз асасцәа, аиааира иацыз агәырҕабжь, шәымтақәак иртамзоз урт рылабжьышқәа... Ажәѡан ахь идәықәцдан 25 цыра анкьапыштақәа. Абас ихыркәшан арратә-спорттә еицлабрақәа. Хгәы иаанагоит, мацзак акәзарҕы, иейцагыло аҕар аррацара агәыбылра дхаркит хәа.

*Лиалиа Папасқыр,
Очамчыратәи абжьаратә школ №4 арцаҕы*

